

Громадська організація
«Центр економічних досліджень та розвитку»

Збірник тез наукових робіт учасників
Всеукраїнської науково-практичної конференції

**ПРОГНОЗУВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

16 січня 2021 року

Одеса
2021

УДК 338.27(063)
П 78

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думку та погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

Прогнозування економічного відновлення національної економіки: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 січня 2021 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О.: ЦЕДР, 2021. – 88 с.

Прогнозирование экономического восстановления национальной экономики: сборник тезисов научных работ участников Всеукраинской научно-практической конференции (г. Одесса, 16 января 2021 г.) / ОО «Центр экономических исследований и развития». – О.: ЦЭИР, 2021. – 88 с.

УДК 338.27(063)
П 78

© Автори статей, 2021
© Центр економічних досліджень та розвитку, 2021

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Соколовська О. О. МОЖЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	5
---	---

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Патинська-Попета М. М. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД.....	9
Чугрій Г. А. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ НАСІННИЦТВА В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	14
Ясинська Д. В. ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД КРИЗИ	18

НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Козлова А. О. ВПЛИВ КРИЗОВОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ (ВВП) КРАЇН.....	22
Марченко В. Ю. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ	25
Павлюк А. П. ЕФЕКТИВНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	29
Покотило Т. В., Басалаєва Д. В. ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	34
Сергієнко А. О., Македон Г. М. УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА РИНКУ М'ЯКИХ ІГРАШОК.....	38

НАПРЯМ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Хаджикова О. П. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	43
---	----

НАПРЯМ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Ніколайчук Т. О.

«RESERVED BUSINESS» ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЕКОНОМІЧНО-ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОВІДНОЇ ГАЛУЗІ..... 46

НАПРЯМ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Бовкунов В. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ
ДЕМОГРАФІЧНИХ ФАКТОРІВ
ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН 51

НАПРЯМ 7. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Безкровний О. В., Арестов О. О., Довгаль О. Ю.

ДІЛЬНІСТЬ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ
У СФЕРІ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ:
ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН 56

Безкровний О. В., Вовченко В. Д., Лашко Т. Б.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ..... 60

Безкровний О. В., Одновол Б. Л., Войтович Л. В.

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ:
НЕОБХІДНІСТЬ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ 64

Галамай Р. Я.

ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ
В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 67

Західна О. Р., Тишковець М. М.

АНАЛІЗ БЮДЖЕТНИХ ВИТРАТ НА ОСВІТУ..... 72

Тонюк Ю. В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ВІТЧИЗНЯНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ 76

НАПРЯМ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Бабінська С. Я.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СУПУТНІХ ТОВАРІВ
НА АВТОЗАПРАВНИХ СТАНЦІЯХ 80

НАПРЯМ 9. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Койбічук В. В., Кочережченко Р. Д.

ПРЕДИКТИВНА АНАЛІТИКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ
В РОЗРІЗІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 83

НАПРЯМ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Соколовська О. О.

здобувачка наукового ступеня

кандидата наук з державного управління

Дніпропетровський регіональний інститут

державного управління

Національної академії державного управління

при Президентіві України

м. Дніпро, Україна

МОЖЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Створення цифрової економіки на сьогодні визнано одним з найважливіших завдань держави, відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р). Сьогодні відбуваються стрімкі перетворення глобального інформаційного простору, яке зачіпає ринок, суспільство, бізнес та державу.

Перехід на цифрові технології – явище невідворотне, хоча багато учасників ринку з певною часткою недовіри ставляться до активного розвитку інформаційних технологій, вбачаючи в них загрозу традиційного укладу бізнесу. Разом з тим, численні приклади успішних практик впровадження інноваційних технологій ставлять перед компаніями завдання щодо зміни моделей бізнесу, оптимізації робочого процесу за допомогою впровадження принципово нових програмно-апаратних рішень, створення систем навчання персоналу для роботи з новими технологіями. Цифрова трансформація (digital transformation) для підприємницьких структур, означає, що цифрові технології не тільки істотно

впливають на ефективність їх роботи – вони докорінно змінюють їх ділові процеси, принципи організації та методи управління.

Цифрова трансформація вже сьогодні визначає ринкові перспективи і цінність організацій на ринках товарів та послуг масового попиту (FMCG), фінансовому, телекомунікаційному, масмедіа, електронної комерції та ін. Досвід великих американських компаній показує, що вони використовують п'ять основних підходів до поліпшення операцій, які лежать в основі трансформації. Це:

- цифровізація;
- передова аналітика;
- інтелектуальна автоматизація;
- аутсорсинг бізнес-процесів;
- перепроєктування процесу мінімізації витрат без шкоди для продуктивності, на основі сучасних технологій розробки програмного забезпечення [3, с. 3].

Цифровізація – це сучасний етап розвитку інформатизації, що відрізняється переважним використанням цифрових технологій генерації, обробки, передачі, зберігання та візуалізації інформації, що обумовлено появою і поширенням (в тому числі підвищенням економічної і фізичної доступності) нових технічних засобів та програмних рішень.

Інтенсивний перехід в інформаційних технологіях до «цифри» обумовлений відомими перевагами цифрових технологій перед аналоговими:

- зростання завадостійкості інформаційних систем, тому що спотворений дискретний сигнал (логічний «0» або логічна «1») технічно набагато простіше відновити;
- можливість мікромініатюризації обладнання, у зв'язку з використанням стандартизованих мікросхем та інших пристроїв, побудованих на дискретній логіці обробки сигналів;
- можливість уніфікації та з'єднання в єдину інформаційну систему різнорідних організаційних та технічних елементів у зв'язку із застосуванням уніфікованої цифрової елементної бази.

За проблематикою цифрової економіки в останні роки опубліковано значну кількість наукових та публіцистичних праць. Згідно з дослідженнями виділимо основні можливості та негативні наслідки цифрових технологій [2, с. 14].

Цифрові технології надають такі можливості:

- здешевлення та спрощення вирішення типових задач, які реалізуються шляхом проведення великих обсягів операцій;

- створення нових робочих місць та підвищення продуктивності праці. Група експертів Світового банку відзначає, що в сфері цифрових технологій створюється обмежене число нових робочих місць, проте їх розвиток може супроводжуватися збільшенням кількості робочих місць в супутніх галузях діяльності (наприклад, в Китаї зростання електронної торгівлі призвело до створення 10 млн. робочих місць в онлайн-магазинах і суміжних службах [1, с. 5];

- збільшення додаткових вигод для споживача (поява нових товарів – електронних книг, цифрової музики; доступу до соціальних мереж, інтернет-магазинів тощо);

- розширення участі в політичному та громадському житті, онлайн-доступ до державних послуг.

Серед негативних наслідків цифровізації, які частково вже проявилися в рамках окремих національних економік, виділяються:

- нерівномірність розподілу благ цифровізації, що пов'язана з обмеженістю доступу до Інтернету. При цьому 60% населення планети в даний час його не мають;

- зростання поляризації ринків праці і, як наслідок, конкуренції серед працівників за низькооплачувані місця з огляду на те, що нові технології заміщають стандартні трудові операції. Багато дослідників відзначають, що тотальна роботизація може викликати значні диспропорції між попитом і пропозицією на ринку праці, що призведе до зростання технологічного безробіття, позбавить заробітку багатьох працівників, призведе до втрати або зниження їх соціального статусу;

- зміцнення позицій природних монополій, що може стати причиною посилення конкуренції на ринках [1, с. 3]. В даний час

багато компаній, вперше застосували принципово нові технології, займають домінуюче становище на ринку. Наприклад, компанія Google отримує майже третину світового доходу від цифрової реклами;

– посилення проблем, пов'язаних з кібербезпекою, в тому числі із захистом персональних та корпоративних даних [1, с. 20];

– посилення залежності особистості від цифрової інфраструктури.

Таким чином, цифровізація економіки є важливою складовою економічного розвитку більшості країн. Розвиток практично всіх галузей економіки країн піддається цифровізації в тій чи іншій мірі. Більшою мірою це проявляється в сфері фінансових послуг та торгівлі.

Тому, у числі пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки – ліквідація правових бар'єрів, що перешкоджають впровадженню передових технологій; створення опорної інфраструктури – ліній зв'язку, центрів зберігання та обробки даних; вдосконалення системи освіти, включаючи забезпечення загальної цифрової грамотності; запуск інструментів підтримки вітчизняних компаній, які є центрами компетенцій у сфері цифрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доклад о мировом развитии 2016. Цифровые дивиденды. Обзор. Группа Всемирного банка, 2016. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://documents.worldbank.org/curated/en/224721467988878739/pdf/102724WDRWDR2016Overview-RUSSIAN-WebRes-Box-394840B-OUO-9.pdf> (дата обращения: 25.09.2018).

2. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017. № 3. С. 13–21. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1703/17kgttme.pdf>.

3. The Concept of a «Digital Economy». URL: <http://odec.org.uk/theconceptof-a-digital-economy/> Title from the screen.

НАПРЯМ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Патинська-Попета М. М.
аспірантка кафедри міжнародних
економічних відносин та європейської інтеграції

*Поліський національний університет
м. Житомир, Україна*

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД

В умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС виникла нагальна потреба розробки нових підходів до управління фінансовим потенціалом сталого розвитку об'єднаних територіальних громад (ОТГ) для забезпечення економічного піднесення, екологічної безпеки та задоволення соціальних потреб.

Становлення ОТГ на сучасному етапі децентралізації та глобалізації суспільних процесів здійснюється з орієнтацією на стратегічний розвиток громад. Водночас недосконала система фінансового управління та відсутність стратегічного бачення розвитку громад призводить до неефективного управління наявними ресурсами та непрозорої діяльності органів місцевого самоврядування (ОМС). Відтак практиці стратегічного управління територіальним розвитком як ефективного механізму забезпечення спроможності громад належить вагоме місце в системі державного управління.

На сьогодні наявні методичні розробки побудови інноваційних систем стратегічного менеджменту, що ґрунтуються на кращих зразках європейської практики. Яскравим прикладом є досвід стратегічного планування розвитку громад країн Вишеградської четвірки. Зокрема, Чеська Республіка має позитивні

зміни в регіональному розвитку завдяки виваженим методичним інструментам та реалізації стратегій локального розвитку, що спонукають до системного впровадження стратегічного менеджменту в діяльність місцевої влади, підсилення самоврядування, синергії громади та побудови громадянського суспільства [2, с. 55]. У процесі розробки стратегії розвитку громад Чехії широко залучається громадськість. Для Республіки Польща стратегії стали запорукою фінансових інвестицій з ЄС, адже обов'язковою умовою для надання фінансування фондами ЄС є наявність стратегічного плану та відповідність проєктів пріоритетним напрямом обраної стратегії [2, с. 53]. Однак *основне завдання стратегії полягає не в тому, щоб знайти кошти чи гранти на втілення заходів, а можливість указати шляхи розвитку громади.*

За підтримки програм «U-Lead з Європою», «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність: DOBRE») та ін. в Україні проводяться заходи з метою надання всім причетним до процесу формування стратегій необхідних знань і навичок із питань загальної теорії та практики стратегічного планування на місцевому рівні, актуальності його запровадження на сучасному етапі розвитку України.

Стратегічний план сталого розвитку ОТГ має бути прийнятий та затверджений у кожній громаді України. Однак, як свідчать результати досліджень Р. Костюкевича, у більшості сільських громад і дотепер немає якісних стратегій розвитку. Громади не завжди усвідомлюють місце розроблених стратегій розвитку в системі стратегічного планування та зміни в системі управління громадою, які потрібно впровадити, щоб ці стратегії стали органічною складовою в механізмах прийняття рішень [4]. Об'єктивні причини такої ситуації, з одного боку, пов'язані з кадровим потенціалом новостворених ОМС, зокрема з нестачею компетентних фахівців з питань фінансового менеджменту, з відсутністю практики стратегічного управління.

Водночас недосконалою є нормативно-правова база щодо стратегічного управління розвитком громад. У Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне

об'єднання територіальних громад» [8; 6] про стратегії місцевих громад не йдеться. У Законі України «Про засади державної регіональної політики» (ст. 16, п. 2) зазначено, що «міські, селищні, сільські ради можуть розробляти та затверджувати з урахуванням Державної стратегії регіонального розвитку України стратегії розвитку міст, селищ та сіл» [7], тобто зазначено лише про механізм розроблення регіональних стратегій. Проте, як справедливо зауважує Р. Костюкевич, процеси управління в Україні зможуть дати очікуваний ефект лише у випадку формування ефективної системи стратегічного управління на рівні об'єднаних територіальних громад [4].

У «Методичних рекомендаціях щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади» подано таке тлумачення стратегії розвитку ОТГ: це документ, що визначає на довгостроковий період (7 років) стратегічні та оперативні цілі, індикатори (показники) їх досягнення, пріоритети та завдання для сталого економічного і соціального розвитку об'єднаної територіальної громади [5]. Однак у законодавчому акті не розкрито правового статусу стратегії з позиції органів місцевого самоврядування.

Під стратегічним управлінням у самоврядуванні російські вчені Д. Львов, А. Гранберг, А. Єгоршин розуміють процес ухвалення та реалізації рішень про майбутні напрями діяльності громади. Стратегічне планування розглядається як процес розробки стратегічного плану шляхом формулювання цілей і критеріїв управління, аналізу ключових проблем, середовища виявлення стратегічних ідей і конкурентних переваг, вибору базових сценаріїв і стратегій розвитку, а також прогнозування соціально-економічного розвитку [1, с. 41].

Стратегічне планування сталого розвитку ОТГ України здійснюють на основі таких фінансових ресурсів:

- коштів ДФРР на проекти розвитку;
- коштів міжнародної технічної допомоги (МТД);
- державної субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ;

– власних доходів бюджету.

Для забезпечення сталого розвитку науковці виділяють два інструменти стратегічного планування та управління – це стратегія розвитку і програма, які є органічним доповненням один одного [4]. Стратегія розвитку громади базується на результатах аналітичного дослідження соціально-економічного розвитку громади, результатах діяльності робочої групи, тому дає змогу об'єктивно оцінити соціально-економічний та ресурсний потенціали території, сформувані її інвестиційну привабливість.

Для органів місцевого самоврядування стратегія надає можливості провадити системні зміни в громаді, які за відсутності стратегічного бачення і розуміння його мешканцями призводили б до опору. Стратегія захищає громаду і є запобіжником від прийняття місцевою владою рішень, що будуть іти в розріз стратегічним цілям [4]. Тому на всіх етапах стратегічного планування (від діагностування умов розвитку громади та SWOT-аналізу до впровадження та моніторингу стратегій) важливо залучати місцевих мешканців до процесу розробки стратегії та реалізації передбачених завдань. Позитивні результати можливі за умови забезпечення ефективного діалогу на рівні влада – громадськість – бізнес.

Сталий розвиток територій неможливо забезпечити без розуміння мешканцями територіальних громад шляхів розвитку у стратегічній перспективі та вміння керівництва громад перетворювати стратегічні плани в конкретні проекти, що розробляються і реалізуються за сучасними стандартами проєктного менеджменту [3, с. 74]. Розробка та впровадження стратегій розвитку громад супроводжується укладанням проєктів, завдяки яким ОМС вирішують проблеми громади. Так, Стратегія розвитку Баранівської ОТГ Житомирської області складається з низки конкретних проєктів, спрямованих на досягнення операційних цілей, визначених стратегічними пріоритетами.

Для успішної реалізації таких стратегій необхідне грамотне, професійне стратегічне управління, яке можливе за умов наявності аналітичних здібностей, стратегічних та проєктних компетент-

ностей саме в управлінців – службовців органів місцевого самоврядування, і підкріплюється відповідним методико-технологічним, організаційно-інституційним та ресурсним забезпеченням [9, с. 56]. Саме розвиток людського потенціалу забезпечить спроможність громади. Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються в розробці моделі управління фінансовим потенціалом сталого розвитку ОТГ на партисипативних засадах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гершанок А.А., Демин Г.А., Ощепков А.М. Развитие методологии стратегического управления территориальными образованиями. *Экономика: вчера, сегодня, завтра*. 2018. Том 8. № 3А. С. 39–49.

2. Європейські стратегії для місцевих громад України та Молдови : досвід Вишеградської четвірки : методичний посібник / Р. Шарлея, А.В. Кавунець, О.М. Безпалько, М. Москалу, А.І. Ланова. Київ, 2018. 76 с.

3. Костюкевич Р.М., Мандзюк О.М. Проектне управління в системі стратегічного планування об'єднаних територіальних громад. *Управління розвитком складних систем*. 2016. № 26. С. 74–82.

4. Костюкевич Р. Чому європейський досвід стратегування важко приживається у сільських громадах? URL: <https://www.prostir.ua/?library=chomu-jevropejskyj-dosvid-stratehuvannya-pryzhyvajetsya-u-silskyh-hromadah>.

5. Методичні рекомендації щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади: Затверджено наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 30.03.2016 №75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0075858-16>.

6. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5.03.2015 р. №157 VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. №156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.

8. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

9. Чикаренко І.А., Чикаренко О.О., Ушакова А.С. Досвід стратегічного управління розвитком об'єднаних територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 10. С. 54–61.

Чугрій Г. А.

завідувач відділу технологій виробництва
сільськогосподарської продукції

*Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція
Національної академії аграрних наук України
м. Покровськ, Україна*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ НАСІННИЦТВА В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Законодавство України у сфері насінництва базується на Конституції України та Цивільному кодексі України, і складається з законів України «Про насіння і садивний матеріал», «Про охорону прав на сорти рослин», інших законів та нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них [1–3].

Для щорічної сівби в Донецькій області в межах 545 тис. га зернових культур необхідно мати від 90,0 до 115,0 тис. тонн насіння нових високопродуктивних сортів і гібридів. За розрахунками це – 42,5 тис. тонн насіння ярих і 72,5 тис. тонн насіння озимих зернових, в тому числі понад 0,2 тис тонн добазового, 43,7 тис. тонн базового і 71,1 тис. тонн сертифікованого насіння [4].

За даними Донецької державної сільськогосподарської дослідної станції Національної академії аграрних наук України у 2020 році було вироблено та реалізовано насіння зернових культур у кількості 335,9 тонн (табл. 1, табл. 2).

Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція функціонує як центр з науково-методичного забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва Донецької області. Одним із найголовніших напрямків роботи ДДСДС НААН є селекція та насінництво пшениці озимої, ячменю ярого та еспарцету. Саме насінневий матеріал власної селекції є найбільш затребуваним в регіоні серед агровиробників, а генетичний потенціал сортів донецької селекції стабільно забезпечує високі показники валового виробництва зерна як в окремих господарствах, так і регіону в цілому.

Таблиця 1

Оперативна інформація про хід реалізації насіння озимих культур по ДДСДС НААН за 2020 рік

Культура	Сорт	РР 2, тон			С/еліта, тон			Еліта, тон			Всього, тон		
		вироблено	реалізовано	%	вироблено	реалізовано	%	вироблено	реалізовано	%	вироблено	реалізовано	%
Пшениця озима	Перемога	14,0	11,2	80,0	30,4	28,6	94,1				44,4	39,8	89,6
	Богиня	17,5	17,5	100,0	26,8	26,8	100,0	14,0	10,0	71,4	58,3	54,3	93,1
	Юзовська	5,5	5,5	100,0	14,0	12,6	90,0				19,5	18,1	92,8
	Ігрита	6,0	6,0	100,0							6,0	6,0	100,0
	Диво донецьке	1,5	1,5	100,0							1,5	1,5	100,0
	Олексіївка	12,0	11,7	97,5	29,5	29,5	100,0				41,5	41,2	99,3
	Донецька 48	14,0	0,0	0,0	35,3	20,5	58,1				49,3	20,5	41,6
Всього:		70,5	53,4	75,7	136,0	118,0	86,8	14,0	10,0	71,4	220,5	181,4	82,3

Таблиця 2

Оперативна інформація про хід очікуваної реалізації насіння ярих культур під урожай 2021 року, по ДДСДС НААН

Культура	Сорт, гібрид (в розрізі сортів та гібридів)	РР 1	РР2		С/еліта		Всього	
		виробництво	виробництво	в т.ч. для реалізації	виробництво	в т.ч. для реалізації	виробництво	в т.ч. для реалізації
Ячмінь ярий	Бравий	0,5	3	1,5	1,5	1,5	5	3
	Донецький 14	0,5	9	7,5	7,7	7,7	17,2	15,2
	Аверс	0,5	13,5	12	24	24	38	36
	Реприз	0,5	3	1,5	-	-	3,5	1,5
	Щедрик	0,5	7,5	6	8,59	8,59	16,59	14,59
	Степовик	0,5	4,41	2,91	7,74	7,74	12,65	10,65
	Східний	0,5	4	2,5	-	-	4,5	2,5
	Сталий	0,5	5,5	4	11,5	11,5	17,5	15,5
Еспарцет	Резонанс	-	-	-	0,5	0,5	0,5	0,5
Всього:		4,0	49,91	37,91	61,53	61,53	115,44	99,44

Згідно таблиць 1 та 2 можна сказати, що ДДСДС реалізує майже 100% виробленого насіння, яке користується попитом не тільки в Донецькій області, але й в інших областях України.

На сьогодні сортовий потенціал Станції представлено 10 сортами пшениці озимої, 10 сортами ячменю ярого та 2 сортами еспарцету. На державному сортовипробуванні перебувають 2 сорти пшениці озимої (Вежа, Алмаз), 3 сорти ячменю ярого (Генерал, Шубін, Незламний), 1 сорт еспарцету (Красень) та передані 2 сорти нетипової та нової для України культури – пшениці туранської (*Triticum turanicum* Jacubz.)

Для подальшого розмноження насінництва основними покупцями насіннєвого матеріалу є фермерські господарства, приватні акціонерні товариства, товаровиробники, які отримали право на поширення сорту від власника майнового права інтелектуальної власності на підставі договору, і стали його правонаступником, або отримали дозвіл (ліцензію) відповідного володільця патенту на використання сорту (гібрида, батьківського компонента).

Вище наведені суб'єкти насінництва, можуть виробляти та реалізовувати насіння сортів (гібридів, батьківських компонентів), за умови їх включення до Реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва.

Однак, не зважаючи прийняті закони, на сьогодні система насінництва в Україні поки що залишається проблематичною:

- не обґрунтовано як слід ведення галузі щодо функціонування в агропромисловому секторі приватних структур;
- недостатня база нормативно-правової регламентації;
- повільно впроваджуються прогресивні технології виробництва насіння;
- слабка матеріально-технічна база.

Наші насінневоди до цих пір користуються збиральною та насіннеобробною технікою, виробленою 30–35 років тому, яка не відповідає сучасним вимогам. Застарілі машини і механізми не здатні забезпечувати рекомендовані режими роботи при сівбі, догляді за посівами, збиранні врожаю, очищенні і калібруванні

насіння. Зрозуміло, що без модернізації наявної матеріально-технічної бази, будівництва нових насінневих комплексів неможливо виходити на міжнародний ринок насіння і конкурувати із закордонними насінневими фірмами.

Аналіз сучасного стану вітчизняного насінництва, вивчення та узагальнення досвіду його організації в розвинутих країнах вказує на необхідність проведення корінних змін, спрямованих на посилення організаційного й наукового забезпечення галузі, визначення нових пріоритетів розвитку, перегляду структури суб'єктів насінництва, зміцнення інфраструктури, розроблення і впровадження ресурсозберігаючих технологій прискореного розмноження, зберігання і допосівної обробки насіння, удосконалення нормативних вимог до насінневої продукції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення законодавства України у сфері насінництва та розсадництва у відповідність з європейськими та міжнародними нормами і стандартами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-19#Text>.

3. Закон України «Про насіння і садивний матеріал». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-15#Text>.

4. Головне управління статистики в Донецькій області. URL: <http://donetskstat.gov.ua/diyalnist/2020.php>.

Ясинська Д. В.

аспірантка

*Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет
м. Дніпро, Україна*

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД КРИЗИ

Глибинною основою економічної теорії є кризи: технологічна, освітня, екологічна; скорочення виробництва, що загострюють кризові потрясіння в соціально-політичній сфері, в культурі, релігії та ідеології. Оскільки, сучасні рушійні покоління та покоління, які будуть такими найближчі роки є поколінням ризику – і феномен кризи та, як наслідок, антикризовий менеджмент, також доцільно досліджувати крізь призму фактору ризику, тобто, ризик-менеджмент.

Оскільки, будь-яка криза має індивідуальні властивості, що притаманні лише їй, даний феномен може здатись унікальним. Насправді, якщо вивчити та дослідити саму сутність кризового явища, дослідити причину його виникнення та простежити послідовність подій – можна виявити багато загальних елементів, що також притаманні іншим кризам, які супроводжували людство певними циклами протягом всього існування соціуму. Отже, будь-яка криза – не нова. Будь-яка криза – вже траплялась в соціальній, економічній, політичній, або інших сферах. Тому, доцільно, дане явище назвати, свого роду, модифікованим, ніж унікальним. Феномен даної кризи вже траплявся, для виходу з нього вже розроблено безліч алгоритмів і все, що потрібно, застосувати дані алгоритми для індивідуально визначеного феномену кризи, який конкретно досліджується, можливо, додавши інноваційні механізми – там, де це доцільно, з урахуванням вищезазначеної модифікації.

Для того, щоб «зрозуміти» кризу – необхідно провести діагностику. Визначимось із самим поняттям діагностики. Діагноз –

у перекладі з грецької означає розпізнавання, визначення. Діагностика – визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу шляхом реалізації комплексу дослідницьких процедур, вияв в них слабких місць. В свою чергу, діагностика кризи – процес вивчення певних показників та властивостей, що характеризують як функціонування та розвиток самої системи, так і зовнішнє середовище. Завдання діагностики полягають у визначенні заходів, спрямованих на покращення діяльності всіх складових систем та засобів їх реалізації. Завдання діагностики тісно переплетені з іншими завданнями – прогнозом та аналізом походження кризи.

Зазвичай виділяють три напрямки виходу підприємства з кризової ситуації

- налагодження стійких зв'язків із ринком щодо як ресурсного забезпечення, так і реалізації продукції;
- створення матеріальної основи для підвищення конкурентоздатності підприємства (удосконалення технологій, організації управління);
- розвиток соціальної сфери на основі збільшення доходів і прибутку.

Загальні правила методології і технології прогнозування криз:

Визначення цілі передбачення криз (передбачає два підходи):

- намагання запобігти кризі, відтягнути її початок;
- намагання своєчасно передбачити кризу, розпізнати її сутність, активно сприяти усуненню відживших елементів системи, скорочуючи тим самим термін та негативні наслідки кризи.

1. Визначення сутності та структури кризи.
2. Прогноз зовнішніх чинників взаємодії криз.
3. Вибір і ранжування шляхів виходу з кризи.
4. Аналіз ходи та наслідків криз.

Гостроту криз можна й потрібно знижувати, якщо враховувати їхні особливості, вчасно розпізнавати їхнє наближення. А це, природно, досягається лише за допомогою управління кризами. Будь-яке управління організацією повинно бути антикризовим, тобто побудованим на врахуванні ймовірності і небезпеки кризових ситуацій. Тому в самому загальному вигляді

під антикризовим менеджментом варто розуміти таке управління організацією, яке здатне запобігати або пом'якшувати кризові ситуації в її виробничо-господарській діяльності, а також утримувати функціонування в режимі виживання в період кризи і виводити її з кризового стану з мінімальними втратами.

Ключовими аспектами антикризового управління є:

- прогнозування криз;
- фінансово-економічне регулювання кризових процесів;
- правове регулювання кризового розвитку;
- конфліктологія (визначення й оцінка джерел і причин кризи);
- менеджмент у кризових ситуаціях або в умовах погрози кризи, тобто ризику.

Існує безліч причин криз. Їх необхідно знати керівництву організацій для своєчасного розпізнавання, а також для врахування в антикризовому управлінні. Проте, не виключені випадки, коли фірма свідомо вибирає стратегію ризикованого розвитку і передбачає можливість або неминучість кризи, але готується до неї, розробляючи заходи щодо ослаблення її гостроти. У цьому випадку підприємство може виграти в стратегічному плані, трохи загубивши в кризових ситуаціях.

Існує і кризове управління, що навмисно викликає кризу, прогножуючи її наслідки і керує тенденціями кризового розвитку. Адже криза може бути такою, що очищує, може бути засобом модернізації і реконструкції, відновлення стилю і методів управління персоналом тощо. Бувають випадки, коли тільки свідоме ініціювання кризи може допомогти зруйнувати зашкарублі тенденції і застарілі форми діяльності. Іноді криза є поштовхом до інновацій. Тому для антикризового управління дуже важливим є своєчасне вирішення проблем. Іншими словами, треба вчасно прийняти рішення і правильно розрахувати час його виконання. Адже, в кризових ситуаціях не розв'язані вчасно або довго розв'язувані проблеми тільки погіршують становище підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кодекс України з процедур банкрутства: прийнятий 18 жовтня 2019 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2019. – № 19 – Ст. 74.
3. Комплексне забезпечення фінансово – економічної безпеки К 63 [текст]: Навч. посіб. / Г.Є. Павлова, І.П. Приходько, Н.І. Демчук, Л.І. Катан. – Дніпро: Акцент ПП, 2018. – 560 с.

НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Козлова А. О.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри туризму і готельного господарства
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова
м. Харків, Україна*

ВПЛИВ КРИЗОВОГО СТАНУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ (ВВП) КРАЇН

На відміну від інших галузей економіки, як традиційно вважаються такими що кардинально впливають на валовий внутрішній продукт (ВВП) країн, а саме – промисловість, добування енергоресурсів, сільське господарство, туристична галузь у більшості країн, не завжди розглядалася такою що кардинально впливає на їх економіку та споживачів. Тобто була недооцінена з точки зору їх вкладу до ВВП країни (окремі держав для яких туризм є базою для економіки).

Дійсно, туристично-привабливі країни отримували значний відсоток у ВВП від туризму, але реально оцінити втрати для економіки, пов'язані з практичною зупинкою туристичної діяльності через COVID-19, змогли лише аналізуючи цифри наповнення бюджету та стан ВВП країни.

Так, за даними Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) в результаті цього прогнозується скорочення світового ВВП на 2 триліона доларів США. Взагалі фахівці UNWTO стверджують що скорочення світового туризму у 2020 році складає 72% [1]. Така ситуація стала реальною із-за різкого скорочення поїздок всіма видами транспорту, побоюваннями споживачів і глобальною боротьбою із стримуванням коронавірусної інфекції.

Лише за 9 місяців 2020 року, за даними UNWTO, країни світу прийняли на 900 млн. менше туристів у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року [1]. А втрати експортних доходів від міжнародного туризму, за даними Всесвітньої туристичної організації UNWTO, в 10 разів перевищують втрати галузі із-за глобальної економічної кризи 2009 року і становить більше як 935 млрд. доларів США. Фахівці UNWTO очікують скорочення міжнародних туристичних прибутків на 70–75%, що в свою чергу дорівнює стану галузі тринадцятирічної давнини. Взагалі фахівці цієї міжнародної організації вважають що втрати в галузі туризму можуть сягнути 1,1 трлн. доларів США. Таким чином, за їх прогнозами, таке різке падіння може призвести до скорочення світового ВВП на 2 трлн. доларів США [1].

Аналіз UNWTO свідчить про зниження числа подорожей до Азіатсько-Тихоокеанського регіону (за 9 місяців 2020 року на 82%), а до країн Близького Сходу на 73% за той же період. Міжнародні прибутки від туризму в Європі та США мають зниження на рівні 68% [1].

За прогнозами фахівців UNWTO, у разі впровадження дієвих заходів з боротьби з пандемією, у другій половині 2021 року можливе часткове відновлення діяльності туристичної галузі та поступове покращення фінансового становища. Але для повернення стану туристичної сфери до рівні 2019 року потрібно від 2-х до 4-х років [1]. Важливо і те, що самотужки, без підтримки держави туристичній галузі подолати ці виклики буде дуже важко. Керівництво більшості туристично привабливих країн це розуміють і вже розробляють плани (програми) відновлення туристичного сектору економіки. Позитивним є те, що інвестиції в галузь туризму, в тому числі з боку держави, на відміну від інших галузей економіки, є швидкоповертаємими.

Зрозуміло що на стан вітчизняних туристичних установ є також катастрофічним. В наш час, ефективність роботи вітчизняних туристичних установ багато в чому обумовлена середовищем його функціонування, впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, наявності дієвих заходів з боку держави у напрямку підтримки та

збереження не тільки туристичного потенціалу, а й існування галузі взагалі. Бо саме в цій галузі працює велика кількість дрібних підприємств. Мається на увазі перш за все туристичні агенції, кафе, ресторани, невеликі готелі та хостели, дрібні перевізники, туристичні гідни тощо. Саме це середовище, де працювали цілі родини, майже зруйновано непередбаченими, форс-мажорними обставинами.

Для початку системної роботи в цьому напрямку дуже важлива роль регуляторів та ліцензіатів туристичної галузі з числа державних структур, фіскальних, антимонопольних та контролюючих органів, які могли б сприяти відновленню вказаних напрямків, в тому числі шляхом виваженої податкової політики тощо.

Державні органи та установи, регіональні органи та органи місцевого самоврядування разом з установами туристичної галузі повинні спільно здійснювати заходи спрямовані на організацію комплексного, системного підходу щодо відновлення та розвитку туризму.

Наслідки та уроки пандемії свідчать про необхідність ревізії старих підходів, заміни старих правил, в тому числі у сфері організації та функціонування туристичної сфери. Чим скоріше та реальніше будуть заподіяні дії у цьому напрямку тим більше шансів не тільки на відновлення туризму, а й отримання доходів, в тому числі збільшення відсотків до ВВП країн. Споживачі туристичного продукту, після пандемії допоможуть відродженню галуззі, бо подорож це не тільки відпочинок, а й позитивний настрій та можливість своєрідної реабілітації після тяжких викликів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт UNWTO (розділ статистика туризму). URL: <http://www.e-unwto.org>.

Марченко В. Ю.
студент 2 курсу магістратури

*Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України
м. Харків, Україна*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Відродження машинобудівної галузі, забезпечення її випереджаючого розвитку – одна з найважливіших умов побудови постіндустріального суспільства, що базується на ефективному використанні наукових знань і високих технологій. Машинобудування має ключове значення для технологічного переозброєння всіх галузей виробництва. Проте відродження є неможливим без проведення аналізу конкурентоспроможності окремих підприємств на ринку з метою виявлення позитивних та негативних аспектів діяльності таких суб'єктів господарювання.

Для визначення конкурентоспроможності машинобудівного підприємства на ринку необхідно виділення методів, що можуть застосовуватись при подібному аналізі. На сьогоднішній день розроблено безліч методів оцінки конкурентоспроможності підприємств, Узагальнивши результати наукових досліджень із цього питання, розглянемо деякі з них.

Матричні методи є найбільш широко застосовуваними через свою простоту та наочність [1, с. 25–38].

Матриця «зростання/доля», що розроблена ведучою консалтинговою компанією Boston Consulting Group (БКГ). Найбільш конкурентоспроможні будуть ті, що займають значну частку на швидко зростаючому ринку.

Матриця «привабливість галузі/позиція в конкуренції» (так звана модель GE/McKinsey), що створена компанією General Electric. Найбільш конкурентоспроможні згідно цієї моделі є

підприємства, які мають більш сильні позиції в конкуренції та працюють в більш привабливих галузях.

Матриця Портера. Продуктивність використання ресурсів є відображенням конкурентоспроможності. Тому, для підтримки конкурентоспроможності на належному рівні, підприємство повинно забезпечити найбільш ефективне використання всіх наявних ресурсів та тих що закупаються для використання у майбутньому. На підставі наведеного, конкурентоспроможність можна виміряти за допомогою визначення продуктивності використання ресурсів [5, с. 291–296]. В методології, запропонованій Портером, пропонується використовувати як оцінку продуктивності показник рентабельності виробництва.

Плюси: забезпечення об'єктивної оцінки. Мінуси: не дає можливості проаналізувати причини, які призвели до наявної ситуації, що ускладнить розробку подальшого плану дій та прийняття управлінських рішень, крім того, такі методи вимагатимуть наявності точної інформації, а це пов'язане з необхідністю проведення додаткових досліджень, зокрема і маркетингових.

Методи, які базуються на проведенні оцінки конкурентоспроможності продукції, групують із використанням поняття «ефективного споживання». Ключові положення таких методів в тому, що конкурентоспроможність підприємства і товару перебувають у прямій залежності, тобто зі зростанням конкурентоспроможності товару зростає і конкурентоспроможність підприємства. При розрахунку показника конкурентоспроможності за кожним видом продукції використовуються економічні і параметричні індекси конкурентоспроможності. Плюси: основу таких методів представляє оцінка однієї з найважливіших складових конкурентоспроможності підприємства – конкурентоспроможності товару або послуги. Мінуси: такі методи не дають повного уявлення про сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства, оскільки конкурентоспроможність підприємства підміняється конкурентоспроможністю товару і не включає інші характеристики його діяльності.

Методи, в основу яких покладено теорію ефективної конкуренції. Теорія ефективної конкуренції полягає в тому, що найбільш конкурентоспроможними є ті підприємства, які змогли найкраще налагодити взаємодію всіх служб та підрозділів. Причому вважається, що на ефективність функціонування будь-якого з підрозділів впливає цілий комплекс факторів, що характеризують діяльність підприємства з точки зору використання ресурсів. Тому оцінка ефективності роботи кожного з підрозділів полягає в оцінці ефективності використання підрозділами в процесі діяльності вищезазначених ресурсів.

Прикладом цього підходу є методика консультаційної американської фірми «Dun & Bradstreet», яка спирається на три групи показників [6, с. 65–83]: до першої групи включаються показники ефективності виробничо-збутової діяльності підприємства; до другої – показники, що характеризують стан виробничої сфери діяльності підприємства; третю групу формують показники, що пов'язані з фінансовою діяльністю підприємства.

Плюси: при використанні такого методу відбувається облік найрізноманітніших складових елементів діяльності підприємства. Мінуси: основоположною засадою методики є ідея про те, що рівень конкурентоспроможності підприємства можна визначити за допомогою простого додавання показників здатності підприємства до досягнення конкурентних переваг. Але сума різноманітних показників діяльності такої складної системи як підприємство частіше не дає об'єктивних результатів діяльності всієї системи в цілому.

Реалізація комплексних методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства здійснюється з використанням методу інтегральної оцінки. Згідно із цією методикою вважають, що конкурентоспроможність підприємства – це інтегральна величина стосовно поточної та потенційної конкурентоспроможності.

В даному випадку поточна і потенційна конкурентоспроможність, їх співвідношення в контексті застосування інтегрального показника конкурентоспроможності можуть відрізнитися залежно від методу, що використовується.

Комплексні методи можна умовно класифікувати за двома напрямками: ті, що базуються на окремих показниках конкурентоспроможності; ті, що передбачають розробку зведеного показника конкурентоспроможності.

Плюси: дають можливість визначити сучасний стан конкурентоспроможності, а також простежити її динаміку, тенденції та надати прогноз на майбутнє. Мінуси: в ході визначення поточної і потенційної конкурентоспроможності використовуються методи, які були розглянуті вище, а це означає, що і недоліки тих підходів притаманні й цьому методу [2; 3; 4].

На підставі здійсненого аналізу методів оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства, можна дійти висновку, що ідеальної методики оцінки конкурентоспроможності підприємства не існує. Зазначені в роботі недоліки розглянутих методів оцінки конкурентоспроможності підприємств обумовлюють обмежені можливості до їх практичного застосування.

Різноманіття існуючих сьогодні методів ускладнює вибір найкращих методів оцінки. Тому видається необхідним застосувати окремі елементи кожного з методів, згрупувавши та розрахувавши основні показники конкурентоспроможності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ахматова М. Теоретические модели конкурентоспособности. *Маркетинг*. 2003. № 4 (71). С. 25–38.
2. Білоусько Т.Ю. Вибір матричних методів в обґрунтуванні стратегії розвитку підприємства. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vkhnau_ekon_2013_5_17 (дата звернення: 10.01.2021).
3. Колмакова О.М. Основні принципи побудування економічного механізму прогнозування та швидкого реагування на подію «настання кризи». *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Харків : УкрДАЗТ, 2011. № 34. С. 399–401.
4. Колмакова О.М., Смачило В.В. Адаптація систем збалансованих показників для оцінювання діяльності транспортних підприємств. *Вісник*

економіки транспорту і промисловості. Харків : УкрДАЗТ, 2011. № 33. С. 191–194.

5. Портер М. Конкуренція. Москва; Санкт-Петербург; Київ : Вільямс, 2006. 608 с.

6. Рубин Ю. Стратегії конкурентного поведіння суб'єктів підприємства: пошук раціонального вибору. *Общество и экономика*. 2005. № 2. С. 65–83.

Павлюк А. П.
студент

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

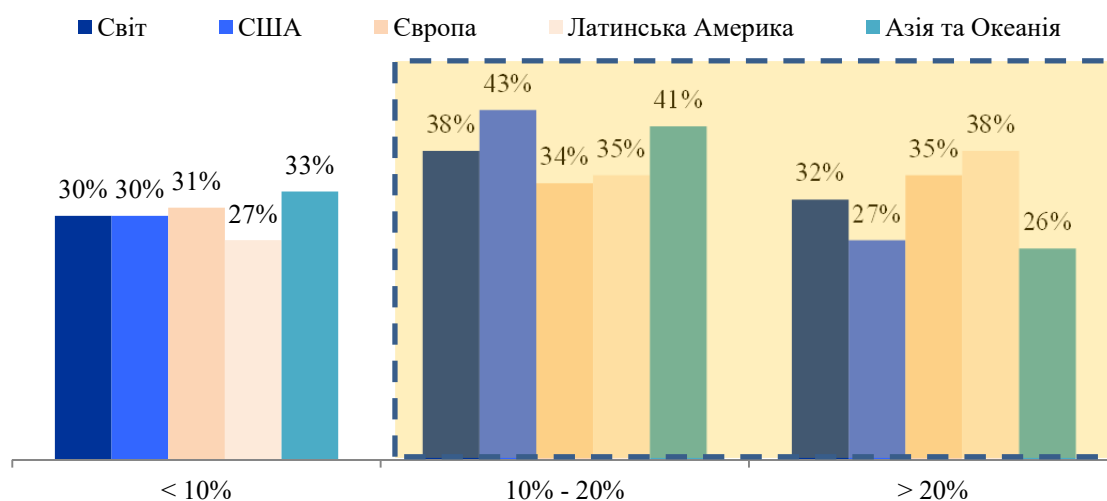
ЕФЕКТИВНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ефективне управління витратами є важливою складовою розвитку та фінансової стійкості підприємства. Основною метою діяльності будь-якого підприємства є збільшення прибутку та зменшення витрат. Тому ефективна система управління витратами повинна давати змогу точно аналізувати витрати на підприємстві та забезпечувати ефективне виробництво, шляхом планування зниження витрат на майбутні періоди.

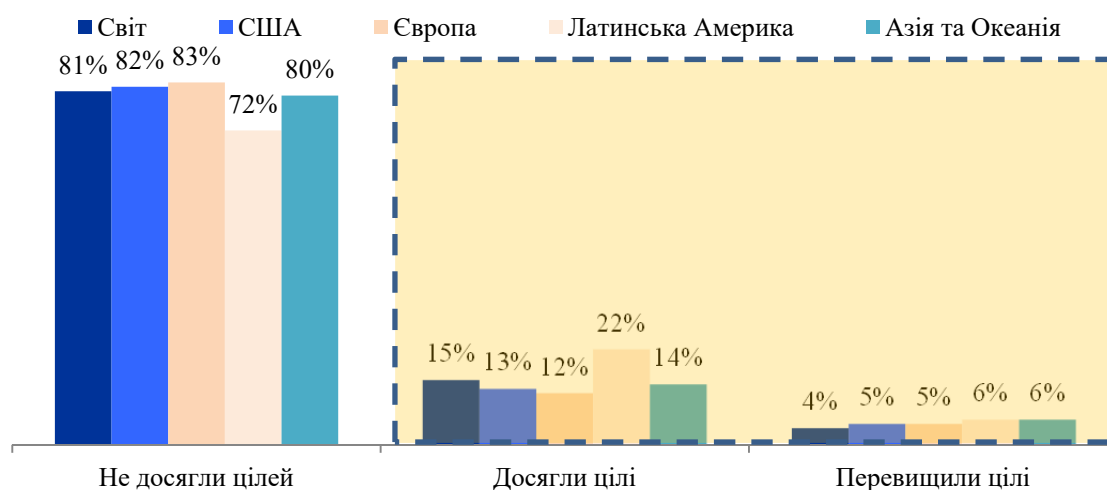
Відповідно до «Deloitte Cost Management Report 2019–2020», у середньому 68% опитаних компаній стверджували про свої наміри скоротити сукупні витрати на понад 10%. Більше того, 37% та 34% компаній, представлених в Латинській Америці та Європі заявили цільове скорочення витрат на понад 20%.

Як показує досвід, досягнення високих результатів в сфері скорочення витрат вимагає використання інноваційних рішень. Більшість з опитаних компаній використовували традиційні підходи (скорочення кількості працівників або їх заробітних плат, відмова від інвестицій у виробництво, скорочення філій та

асортиментного ряду). Як результат, такі заходи не дали очікуваного ефекту.

Рис. 1. Планові обсяги скорочення витрат компаніями у розрізі регіонів, 2019–2020 [1, с. 7]

Рис. 2. Відповідність фактичного зниження витрат до поставлених цілей за регіонами [1, с. 8]

Застосування тих чи інших стратегій скорочення витрат у бізнесі вимагає точного прогнозування результатів прийняття таких рішень не лише у короткостроковій, але і в довгостроковій перспективі. Аналітики компанії «Ехаго» запропонували підхід, де поділили витрати на «правильні» та «неправильні».

**Стратегічна матриця скорочення витрат,
запропонована компанією «Exago» [2, с. 7]**

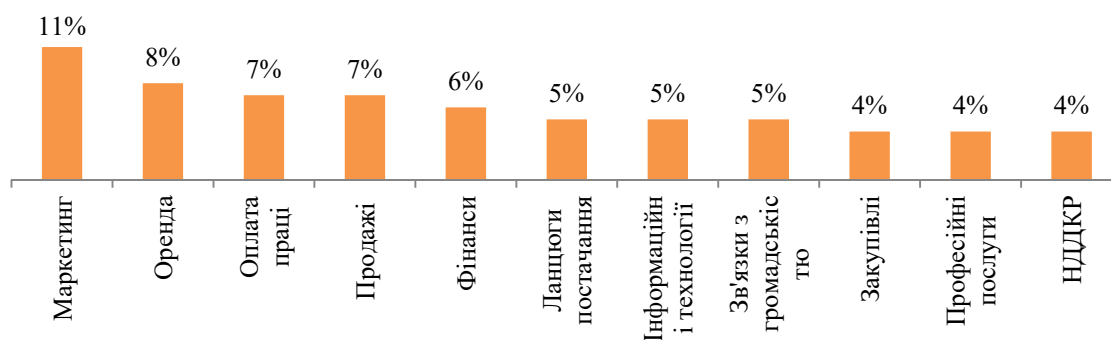
	Мікро-рівень	Макро-рівень
«Правильні витрати»	Інвестиції в виробничий процес, що дають ефект в довгостроковій перспективі (автоматизація виробничих процесів, підвищення кваліфікації працівників тощо)	Оптимізація робочих умов (реконструкція та Редизайн офісів або аутсорсинг офісний площ)
«Неправильні витрати»	Часткова або повна відмова від постійних витрат (скорочення споживання електроенергії в будівлях, відключення ліфтів та світла поза робочим часом)	Закриття напрямів бізнесу або географії, скорочення працівників та пов'язаних з ними витрати, скорочення товарних ліній та послуг

Більш того, фокус на пошуку ефективних шляхів скорочення витрат посилюється з приходом пандемії COVID-19. Порівняно з рівнем до COVID-19, ймовірність здійснення ініціатив щодо зменшення витрат у всьому світі зросла на 74% [1, с. 16]. Дві з трьох компаній у світі (66%) планують застосовувати стратегії зменшення витрат протягом наступних 12 місяців, порівняно з 38%, про які повідомляли до COVID-19 [3].

Дослідження американської консалтингової та аналітичної компанії Gartner показує, що в першу чергу компанії готові скорочувати свої витрати, пов'язані з дистрибуцією і продажем товарів та фондом оплати праці. В той же час, позитивною тенденцією є небажання компаній відмовлятися від науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Такий підхід, може не дати швидкого результату, але націлений на збереження виробничого, технологічного та наукового потенціалу компаній в майбутньому.

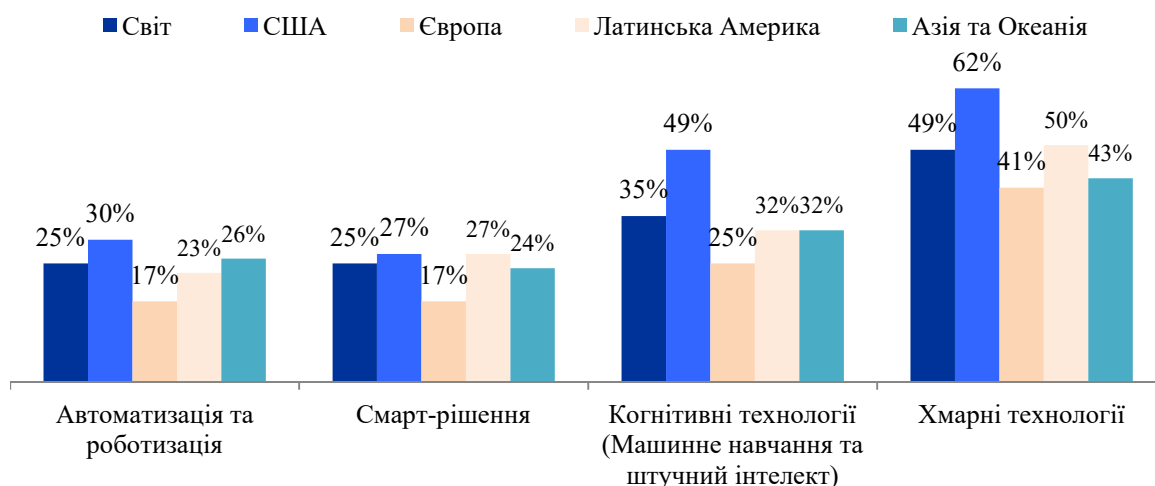
В теоретичній площині, існують різні підходи до визначення найбільш ефективних методів скорочення витрат: стандарт-кост (standard-cost) – виявлення відхилень від встановлених норм витрат з метою оптимізації витрат шляхом їх наближення до встановлених

норм, директ-костинг (direct-costing) – регулярний контроль за витратами, шляхом об'єднання виробничого та фінансового обліку та таргет-костинг (target-costing) – формування собівартості продукції, яка базується на готовності споживача платити за товар, який пропонується. Іншими поширеними підходами є також CVP-аналіз, метод ABC та інші [5].

Рис. 3. Скорочення витрат компаніями, залежно від сфери їх виникнення, 2020 [4]

Позитивною тенденцією є готовність компаній імплементувати у свою політику скорочення витрат інноваційні рішення, найпоширенішими з яких є машинне навчання, штучний інтелект та хмарні технології.

Рис. 4. Відсоток компаній, що планують використовувати інноваційні рішення в сфері скорочення витрат у розрізі регіонів [1, с. 32]

В цілому, ефективна система управління витратами на підприємстві повинна відповідати наступним цілям [6, с. 5]:

- постійний аналіз витрат ресурсів, які використовуються для найважливіших видів діяльності підприємства;
- аналіз та усунення витрат, які не несуть цінності та можуть бути усунені без шкоди для виробництва;
- пошук та оптимізація нових шляхів зниження витрат під час виробництва.

Отже, проведений аналіз сучасних систем управління витратами показав, що для оптимізації управління витратами необхідний індивідуальний підхід до вибору існуючих систем управління витратами. Ефективне управління витратами дає змогу забезпечити підприємству швидке прийняття управлінських рішень, інформацію щодо собівартості та доцільності виробництва певної продукції та встановлення конкурентної щодо витрат ціни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Deloitte Cost Management Report 2019–2020. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/process-operations/us-global-cost-survey-2019.pdf>.
2. Exago, Strategic cost-cutting and improvements in the innovation corporate agenda. URL: <https://www.exago.com/wp-content/uploads/2017/10/Strategic-cost-cutting-and-improvements-in-the-innovation-corporate-agenda.pdf>.
3. Deloitte 2020 Enterprise transformation and cost reduction survey. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/operations/articles/global-cost-management-survey.html>.
4. Gartner Survey Shows CFOs Will Make More Cost Cuts in 2020. URL: <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2020-06-15-gartner-survey-shows-cfos-will-make-more-cost-cuts-in-2020>
5. Т.І. Шутько. Економічна сутність управління витратами підприємства. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3681>.
6. More for less: Five steps to strategic cost reduction. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/insurance/publications/firing-on-all-cylinders-five-steps-to-strategic-cost-reduction.pdf>.

Покотило Т. В.

доцент кафедри управління персоналом та економіки праці

Басалаєва Д. В.

студентка 2 курсу магістратури

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління

при Президентові України

м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Поняття «організаційна культура» привертає увагу теоретиків і практиків у сфері розвитку підприємницької діяльності. Адже від формування організаційної культури залежить можливість організації не тільки вижити у складних соціально-економічних умовах, а й працювати із запланованою ефективністю завдяки прийняттю дієвих управлінських рішень.

Серед зарубіжних вчених, які присвятили свої наукові роботи дослідженню феномену «організаційна культура» можна назвати М. Армстронга, П. Вейла, К. Камерона, Б. Карлофа, Р. Куінна, Д. Мацумото, Д. Ньюстрома, Д. Олдхема, У. Оучі, Б. Фергана, А. Фурнхама, Г. Хофстеде, Е. Шайна, К. Шольца та ін. В Україні процесу наукових досліджень, ролі, формування й тлумачення даної категорії присвячені праці Виханського О.С., Виноградської А.М., Завадського Й.С., Кредісова А.І., Е. Короткова, А. Максименко, Наумова А.І., Палеха Ю.І., Тимошенко Н.Л. та ін.

Поняття «організаційна культура» є одним із базових понять у теорії управління персоналом. Організаційна (корпоративна) культура є основним показником управління організаційною поведінкою. З приводу зазначеного М.О. Чупріна визначає, що роль корпоративної культури для розвитку будь-якої організації визначається низкою обставин. По-перше, вона надає працівникам організаційної ідентичності, визначає уявлення про компанію та є важливим джерелом стабільності та наступності в організації.

По-друге, знання основ організаційної культури своєї компанії допомагає новим працівникам вірно сприймати події, що відбуваються в організації, та визначати їх значимість. По-третє, внутрішня культура організації стимулює самосвідомість, високу відповідальність працівника, тим самим ідентифікує його як рольову модель (зразок) [5, с. 244].

Едгар Шайн визначає поняття «організаційної культури» як: «сукупність основних переконань, сформованих самостійно, засвоєних або розроблених визначеною групою в міру того, як вона вчиться розв'язувати проблеми адаптації до зовнішнього середовища і внутрішньої інтеграції, які виявилися досить ефективними, щоб вважатися цінними, а тому передаватися новим членам як правильний образ сприйняття, мислення й відношення до конкретних проблем [1, с. 241]». У енциклопедичному словнику дає визначено досліджуване поняття наступним чином: організаційна культура – специфічне об'єднання цінностей, відносин, норм, звичок, традицій, форм поведінки й ритуалів, що існують в організації [2, с. 462].

Ядром організаційної культури, безумовно, є цінності, на основі яких формуються норми та форми поведінки в організації [4]. Цінності у такому випадку є стимулом, необхідною умовою для будь-якої взаємодії. Завдяки цінностям, які є ключовою ланкою та від якої залежить згуртованість колективу, формується єдність поглядів та дій, що безпосередньо впливає на досягнення цілей організації.

Формування організаційної культури в організації складний і тривалий процес, який потребує розробки певного механізму, що поєднає внутрішні можливості формування організаційної культури із зовнішніми чинниками. Одним з важливих елементів механізму формування організаційної культури є побудова чіткого алгоритму за яким відбуватиметься її становлення. Елементами механізму виступають: мета та цілі впровадження організаційної культури в організації, місія, принципи, внутрішні та зовнішні фактори впливу, функції, суб'єкт та об'єкт організаційної культури.

Отже, метою даного механізму є: виховання у працівників ставлення до підприємства як до своєї другої домівки, прийняття встановлених норм поведінки та вирішувати будь-які проблеми без конфліктів.

Для досягненні мети, необхідно дотримуватися до вимог процесу формування організаційної культури. Щодо впливу факторів зовнішнього середовища, то вони характеризуються складністю, оскільки це середовище формує не один фактор, а їх сукупність, взаємозв'язками між факторами, що проявляється в певному ступені впливу одного фактору на інший; невизначеністю, яка впливає на методіку прогнозування поведінки факторів і, відповідно, формування організаційної культури, а також динамічністю середовища, що характеризує рухливість факторів та різну швидкість впливу.

Внутрішні фактори доповнюють загальну картину залежності організаційної культури від різних чинників. Вони є наслідком стану внутрішнього середовища підприємства.

До принципів формуванні організаційної культури можна віднести принципи: комплексність, ціннісні орієнтація, системна оцінка, історичність та нав'язування. Принцип нав'язування характеризується відмовою від примусового втручання або певного виду організаційної культури. Комплексність оцінки організаційної культури включає в себе поєднання різних методів оцінки. І звичайно необхідно приділяти увагу при визначенні цінностей, традицій та філософії організації.

До функцій формування організаційної культури можна віднести моделювання, реалізацію, а також адаптивну та інтеграційну функції [5].

Реалізаційна функція спрямована на втілення запланованого образу організаційної культури в життя із оптимальними затратами зусиль, часу та подолання опору персоналу до нововведень.

Моделювання спонукає до впровадження різних напрямів розвитку підприємства на основі факторів організаційної культури.

Інтеграційна функція передбачає комплекс чинників, таких як норми і зразки поведінки, ціннісні орієнтації і мову між різними структурними підрозділами підприємства.

Адаптивна функція полягає у забезпеченні адаптації (приспосовування) людини до зовнішнього середовища та на формування організаційної культури підприємства.

Заключним етапом формування культури організації є об'єкт, тобто головний елемент функціонування підприємства – його колектив. Процес формування організаційної культури організації доцільно розглядати як комплекс трьох взаємодоповнюючих етапів:

- оцінка поточного стану організаційної культури, її впливу на економічні результати діяльності організації, його конкурентоспроможність, вплив організаційної культури на мотивацію та продуктивність праці персоналу, вплив організаційної культури на здійснення організаційних змін;

- формування плану розвитку бажаної організаційної культури, який буде спрямований на зміну та вдосконалення існуючих характеристик організаційної культури;

- контроль та оцінка ефективності заходів, які направлені на вдосконалення організаційної культури.

При цьому основних зусиль необхідно докласти до вибору технології, завдяки якій можна забезпечувати постійну активність та зацікавленість всього персоналу підприємства процесом формування організаційної культури.

Висновок. Перспективним напрямом формування очікуваної поведінки та її ціннісних передумов (цілей, завдань) бачимо в адаптації працівника до особливостей організації та його ідентифікації з організацією. До найпоширеніших шляхів передавання культури працівникам слід віднести соціалізацію, церемонії та ритуали, історію, слогани та норми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Армстронг М. Основы менеджмента. Как стать лучшим руководителем / М. Армстронг. – Ростов на Дону: Феникс, 1998. – 354 с.
2. Короткий енциклопедичний словник / уклад. В.І. Тарасенко. – Київ: Укр. центр духовн. культури, 1998 – 986 с.

3. Данчева О.В. Практична психологія в економіці та бізнесі / О.В. Данчева, Ю.М. Швалб. – Київ: Лібра, 1998. – 270 с.

4. Захарчин Г.М. Технологічні аспекти формування організаційної культури на підприємстві / Г.М. Захарчин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 640 – С. 279–284.

5. Чупріна М.О. Організаційна культура працівника як об'єкт формування організаційної поведінки / М.О. Чупріна // Національний технічний університет України «КПІ», 2009. – № 1. – С. 244–246.

6. Савчук Л.М. Організаційна поведінка / Л.М. Савчук, Н.Ю. Бутейко, А.М. Власова та ін. – Київ: КНЕУ, 2001. – 250 с.

Сергієнко А. О.
студентка

Македон Г. М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту

*Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин, Україна*

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА РИНКУ М'ЯКИХ ІГРАШОК

Особливості сучасних економічних відносин стимулюють підприємства до пошуку інструментів для стимулювання розвитку, надаючи їм високий рівень конкурентоспроможності. Стратегії конкурентоспроможності бізнесу розглядаються як один із цих інструментів, оскільки їх успішне стійке функціонування визначається їх конкурентною позицією на ринку [2, с. 67].

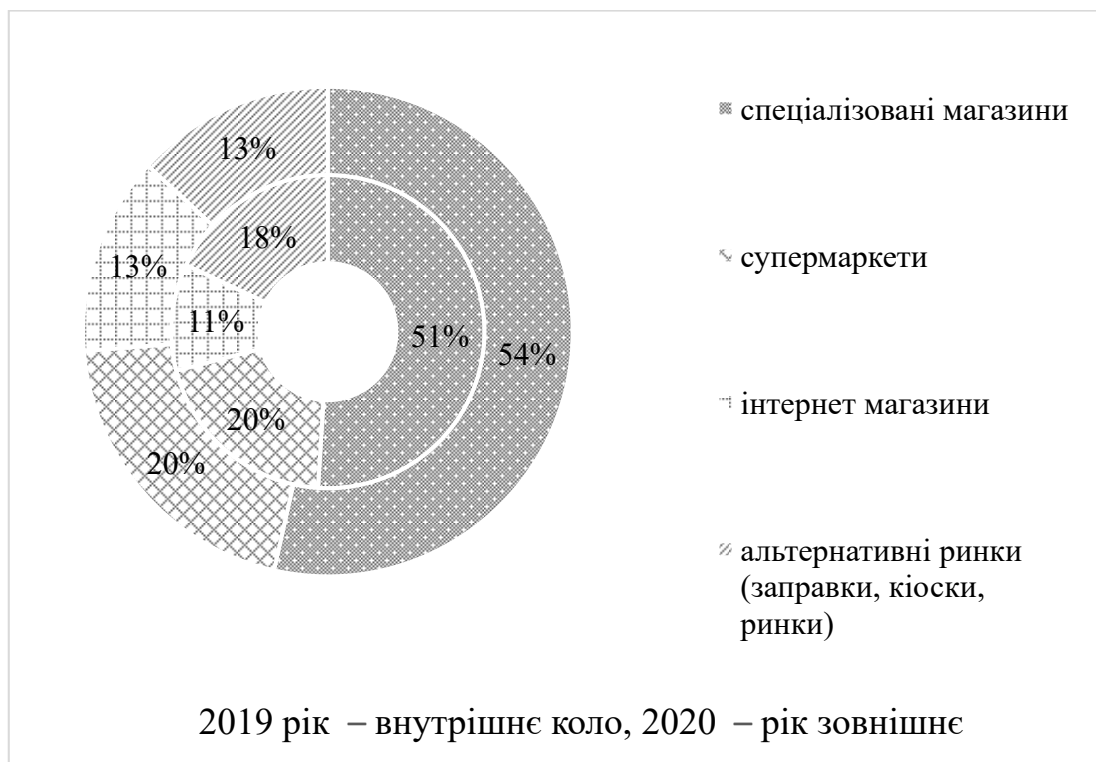
Багато науковців досліджували питання управління конкурентоспроможністю підприємств, зокрема: Іжевський П. [1], Гудзь О.Є. та Степасюк О.С. [3], Дибчук Л.В. [4], Ільченко І.Ю., Шарко В.В., Лоянич Г.С., Гавенко М.С. [6] та ін. Водночас, ми маємо за мету дослідити конкурентоспроможність виробника

м'яких іграшок з урахуванням глобальних тенденцій та споживчих настроїв.

Протягом 2017–2019 років обсяг ринку іграшок зростав і у 2019 році сягнув 740 млн дол. Очікуване зниження у 2020 році прогнозують на рівні 10–25%. Експорт у 2019 році становив 31,2 млн дол., а прогнозоване падіння може скласти всього 3%. Обсяг глобального ринку м'яких іграшок до 2026 року становитиме 12890 млн дол. США з 8735,6 мільйонів доларів у 2020 році при сукупному середньорічному темпі росту 6,7% протягом 2021–2026 років [5].

У цілому на ринку України на даний момент 112 імпортерів, 172 – експортерів і більше 2000 роздрібних точок, що підкреслює важливість конкурентної боротьби на даному ринку.

Структура ринку іграшок України у 2019 і 2020 роках представлена на рис. 1. Як бачимо основним місцем офлайн продажів залишаються спеціалізовані магазини, відповідно є гостра потреба заключати договори і співпрацювати в першу чергу саме з такими магазинами, які одночасно можуть поєднуватися з ігровими центрами, парками розваг, дитячими кафе.

Рис. 1. Структура ринку іграшок України, 2019–2020 рр. [5]

За даними дослідження Української асоціації індустрії іграшок, основною людиною, що приймає рішення про вибір іграшки, залишається мама. У жовтні 2020 року вона купувала іграшки в 4,8 рази частіше тата. У 2020 році її роль незначно знизилася на користь тата дитини, який тепер головний у товарній полиці в 21,5% випадків. Також на 11,4% в порівнянні з дослідженням 2019 року і на 32% в порівнянні з дослідженням 2018-го зросла роль дитини. Саме тому, інтернет-маркетинг в першу чергу фірма повинна бути направлена на мам, а вже тоді на дітей. Прикладами є сторінки мам-блогерів та дитячі канали на youtube.

Основним мотивом покупки залишається бажання розвивати дитину, зростання цього стимулу склало 6,4%. Трохи підвищилася пріоритетність свята в порівнянні з 2019 роком. Спостерігається деяке зниження мотивів «бажання дитини» і «бажання заохотити». Втім, більшість респондентів не обмежуються тільки одним мотивом при виборі іграшок для їх покупки.

Безпека іграшки все ще відіграє ключову роль при виборі іграшки для покупки – її називають 88,2% респондентів. «Ціна» поступово наздоганяє цей критерій – її вважає ключовою для себе 76% опитаних. Серед м'яких іграшок основну частку споживчого попиту складають іграшки з мільтфільмів.

Найбільші суми батьки витрачають на покупку подарунка до Дня народження дитини. У 2020 році 32,7% респондентів готові витрачати на його покупку від 1000 грн і більше. Купівля іграшки дешевше 600 грн продовжує втрачати вагу.

Інтернет-магазини і торгові мережі продовжують займати лідируючі позиції в якості місць покупки іграшок, особливо, враховуючи карантинні обмеження 2020 року.

Серед улюблених онлайн-магазинів в 2020 році покупці називають значну кількість українських та іноземних ресурсів. Два минулорічних лідера Rozetka і Rana, на яких представлені і товари досліджуваної ТМ «Копиця».

Загальна діджиталізація дає про себе знати у всіх сферах. Українці стали ще більше споживати віртуальні розваги та

відеоконтент. Через пандемію вже не тільки покупки, а й медконсультації, робочі зустрічі і переговори онлайн стали новою нормою. З'явився попит на багатосервісний e-commerce з швидкими безконтактними доставками. Стосовно ТМ «Копиця», то 2020 рік стимулював більш активний розвиток онлайн магазину, зокрема зросла частка продажів онлайн. Крім того активізувався розвиток сторінок в соціальних мережах.

Постачальники по всій Європі поступово переносять свою увагу на виробництво екологічно чистих іграшок. Це пов'язано зі зростанням переваг споживачів до зелених іграшок. Крім того, багато питань безпеки та охорони здоров'я, пов'язаних із сировиною, яка використовується у виробництві іграшок, спонукають батьків та вихователів вибрати іграшки з екологічно чистих матеріалів. Таким чином, поява екологічно чистих іграшок є одним із ключових факторів, що сприятиме зростанню ринку іграшок у Європі.

Отже, ключовими тенденціями при виробництві м'яких іграшок повинні залишитися безпечність та екологічність. У той же час при реалізації товару маркетингові заходи доцільно направляти на мам та дітей за допомогою доступних онлайн ресурсів, налагоджувати співпрацю зі спеціалізованими офлайн магазинами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Stadnyk V., Izhevskiy P., Khrushch N., Tomalja T. Investment priorities of the national economy sectors development. *Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management*. 2019. № 3, pp. 155–160.
2. Головчук Ю.О., Пчелянська Г.О. Особливості формування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства на основі парадигми інноваційного розвитку. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 66–70.
3. Гудзь О.Є., Степасюк О.С. Формування та механізм реалізації стратегії управління конкурентоспроможністю аграрного підприємства. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. Вип. 168. Ч. 1. С. 194–203.
4. Дибчук Л.В., Пчелянська Г.О. Маркетингового-логістична модель дистрибуції на продовольчому ринку. *Проблеми економіки*. 2019. № 3. С. 54–60.

5. Ринок іграшок України в 2020 році в цифрах, фактах і графіках. URL: <https://rau.ua/novyni/rupok-ygrushek-ukraynu-2020/> (дата звернення 25.12.2020).

6. Шарко В.В., Лоянич Г.С., Гавенко М.С. Формування конкурентної стратегії підприємства торгівлі. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 6 (1). С. 222–226.

НАПРЯМ 4. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Хаджикова О. П.

студентка інституту бізнесу та інформаційних технологій
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток кожного міста нашої країни пов'язаний зі державним втручанням в містобудівну діяльність. Важливою складовою при цьому є дотримання вимог стандарту та контролю забудови або її реконструкції. Основними проблемами в цієї сфері тривалий час були: відсутність обмежень висоти; забудова зелених, ландшафтних та рекреаційних зон; немає чітко встановлених граничних параметрів забудови земельних ділянок відносно поверховості; перевищуються показники щільності населення (суцільна забудова); хаотичне паркування автомобілів у житловій забудові; нечіткі вимоги до проїзду пожежних машин до будівель; необов'язкове забезпечення без бар'єрного доступу (для маломобільних груп населення) та ін.

Для вирішення цих проблем, державними органами складається додаткова документація, яка входить до складу Державних будівельних норм (ДБН). В ній затверджено концепцію найефективнішого використання територій, забезпечуючи стійкий розвиток міст і районів. Починаючи з кінця 2018 року до законодавства України вносяться суттєві змінення щодо обмеження забудови, був прийнятий Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності», введені нові стандарти. Величезним кроком щодо вирішення вищеперерахованих питань стало набуття

чинності ДБН.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій» [1], у якому:

– впроваджений термін «Блакитна лінія» – обмеження висоти та силуету забудови, спрямовані на регулювання естетичних та історико-містобудівних якостей;

– новий термін «Зелена лінія» – обмеження щодо меж озелених територій, що мають високу ландшафтно-рекреаційну, наукову, історичну та культурну цінність;

– до нового житла встановлений відсоток (%) забудови залежно від поверховості;

– встановлені граничні межі максимально щільної забудови (населення мікрорайону у великих містах допускається підвищувати не більш ніж на 20% за умови певних факторів);

– заборона паркувань авто всередині житлових кварталів (організація місць постійного або тимчасового зберігання засобів автотранспорту всередині кварталу не допускається. Гостьові автостоянки рекомендується розміщувати з боку вулиці або проїзду, що обмежує квартал. У центральних та історичних районах міст, будівництво багатоквартальних комплексів необхідно передбачити лише підземну стоянку);

– скореговані та доповнені вимоги щодо проїзду машин першої необхідної допомоги до приміщень (проїзд передбачається з усіх сторін);

– розширені норми щодо обов'язкового забезпечення без бар'єрного доступу (обладнання перехресть, під'їзди житлових та торговельних комплексів).

Відповідність зазначеним вимогам сприятиме підвищенню якості міського середовища, тобто зробить його зручним для проживання людини, сприятиме вирівнюванню ступеня доступності всіх городян до соціальних благ у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, дозвілля, транспорту та житла зі врахуванням сучасних стандартів екологічності та енергоефективності [3].

Таким чином, сучасна база держконтролю затверджує всі нормативно-правові акти, текстові та графічні матеріали, данні з використання доступних об'єктів. Зменшуючи терміни розробки

містобудівної документації та збільшуючи її фінансування, держава впроваджує нові стандарти, тим самим виходить на новий рівень. Можна впевнено стверджувати, що такі позитивні зміни вплинуть не тільки на подальший розвиток містобудівної діяльності, а і на інші ланки в різних сферах діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Планування і забудова територій. – Київ: Мінрегіонбуд України. – (Державні будівельні норми України). ДБН Б.2.2-12:2019. – Чинний від 2019-10-01. – 177 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/B2212-IB.pdf> (дата звернення: 21.12.2020).

2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України – № 199-IX від 17.10.2019. ВВР. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення: 21.12.2020).

3. Камбур О.Л., Ракицька С.О. Просторовий розвиток міста і формування урбаністичної культури. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2020. Вип. 48. С. 209–212. DOI: 10.32843/infrastructure48-39.

НАПРЯМ 5. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Ніколайчук Т. О.

магістр правознавства, аспірант

*Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України
м. Одеса, Україна*

«RESERVED BUSINESS» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНО-ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОВІДНОЇ ГАЛУЗІ

Ринкові перетворення в усіх царинах економіки України вимагають створення нових інститутів та механізмів співпраці між галузями, в тому числі сфера заповідної справи потребує перетворень, що будуть спрямовані на розвиток не тільки природоохоронної, але й еколого-економічної її складових.

Наразі установи природно-заповідного фонду України отримують фінансування за рахунок Державного бюджету України, що коливається в межах 76,6% від річних обсягів фінансування природоохоронної галузі, та становить ~0,036% від загального Бюджету України [1]. Розвиток еколого-економічних відносин у сфері заповідної справи потребує інноваційно-маркетингових підходів до формування договірних та позадоговірних зобов'язань та міжгалузевих зв'язків.

Е. Лейшон, Дон Бертон Девід Найтс, К. Алферова, П. Сігноретта вважають, що недостатній рівень співпраці фінансових та природоохоронних інститутів є одним з показників фінансової ізоляції в країні. Економічний розвиток екологічних систем має

прямий зв'язок з механізмами впровадження та використання фінансових послуг [2].

С. Кондох, Н. Мішіма зазначають, що розвиток підприємницької діяльності має йти по шляху тотальної екологізації усіх процесів, формуванні економіко-виробничих конструкцій, що спрямовані на отримання максимального прибутку при мінімальному навантаженні на природні ресурси та їх використання [3].

На думку Н. Накмура, К. Мандай, Ш. Фукусиге та Я. Умеді, вдало поєднати економічно-організаційне та екологічно-ефективне ведення господарської діяльності дуже важко, тому не кожен приватний підприємець здатен це зробити самостійно. На рівні світового ринку існує чимало перепон для створення нових форматів господарювання, зокрема: несприятлива зовнішня або внутрішня політика, несприймання екологічної цінності на ринку, «важкість» прогнозування та оцінки кінцевих витрат, необхідність багатоетапного реформування бізнесу «від виробництва до постачання споживачу» [4].

С. Кондо, Х. Комото, Ю. Кишита та Н. Накамура стверджують, що однією з головних засад розвитку екологоорієнтованої підприємницької діяльності є розвиток та генерування екобізнес-ідей та екобізнес-планування. Саме метод прийняття стратегічних рішень для екобізнес-планування дозволяє суб'єкту господарювання знайти набір екобізнес-ідей, які мають ефективно поліпшити екологічні та економічні показники підприємництва [5].

Наразі, виокремлення секторального виду підприємницької діяльності дозволить сформулювати прозорі нормативні вимоги до її ведення та надати захист власне таким суб'єктам еколого-економічних відносин. Саме секторальне зонування форм підприємницької діяльності надасть можливість створення індивідуальних інструментів, що сприятимуть розвитку галузевого ринку послуг. Царина заповідної справи розглядається як природоохоронний вектор діяльності держави, однак нами пропонується формування інноваційно-маркетингового підходу до її розвитку.

Визначення «заповідного підприємництва» (Nature Reserve Fund Business – reserved business) як окремої економіко-

організаційної дефініції, та форми господарської діяльності у сфері природно-заповідного фонду України, не існує відповідно до вимог чинного законодавства та сучасних ринкових реалій.

Нами пропонується виокремлення секторального виду ведення господарської діяльності, а саме у формі *Reserved business* (надалі – *RB*). *RB* це не підвид екологічного підприємництва, це окрема форма здійснення господарської діяльності, що має розглядатися виключно у площині галузі заповідної справи, оскільки тісно пов'язана з правовим становищем об'єктів природно-заповідного фонду України. Усі інструменти еколого-економічного, фінансово-організаційного та еколого-суспільного розвитку такого вектору господарювання також мають пряму залежність із сутністю *RB*.

Аналізуючи систему економічних, екологічних, нормативно-правових та соціально-трудова характеристик здійснення підприємницької діяльності у форматі *Reserved business*, доцільно виділити індикатори впливу на власне об'єкт ПЗФ, що в подальшому будуть розподілені на позитивні та негативні. У разі переваги позитивних індикаторів впливу на заповідну територію або регіон під час оцінювання відповідної господарської діяльності, ми можемо дійти висновку, що ринок потребує надання таких послуг, здійснюється задоволення еколого-економічних потреб місцевого населення. Даний формат *RB* не буде мати негативного впливу на здоров'я населення, цінні території та об'єкти ПЗФ, або його негативний вплив буде коливатися в межах дозволеного. Різниця (дельта) між позитивними та негативними індикаторами і є результатом оцінювання якості здійснення підприємницької діяльності у форматі *RB*, що надасть можливість від слідкувати динаміку еколого-економічного зросту заповідного об'єкту. Оскільки, наразі, відсутні інструменти оцінювання господарської діяльності на заповідних територіях, нами пропонується методичний розрахунок різниці пропонуємо здійснювати за наступною формулою:

$$\Delta RB = I_p - I_n, \quad (1)$$

де ΔRB – індекс різниці між позитивними та негативним індикаторами результатів здійснення підприємницької діяльності у форматі RB, або результати відповідності наступним критеріям: дотримання нормативно-правових вимог здійснення еко-підприємництва, економіко-екологічних характеристик об'єкта ПЗФ, показників негативного впливу на природні ресурси; економічних критеріїв доцільності, допустимого антропогенного навантаження внаслідок запланованої господарської діяльності; інженерно-технічних характеристик;

I_p – індикатор позитивних впливів на території та заповідні об'єкти (наприклад, ріст девелопмент-об'єктів, повернення молоді в регіон, зниження рівня трудової імміграції, поява нових видів господарської діяльності, запровадження інклюзивної господарської діяльності, тощо);

I_n – індикатор негативних змін на території та об'єкти ПЗФ, здоров'я населення, цінні комплекти та екосистеми (наприклад, надмірне антропогенне навантаження внаслідок господарської діяльності, перевищення дозволених обсягів шкідливих викидів в атмосферу, ріст туристів без відповідних інфраструктурних умов);

J_m/km – індекс територіальної віддаленості території природно-заповідного фонду від об'єкту великих міст (промислових регіонів), тобто якщо об'єкт природно-заповідного фонду розташований на певній відстані, відповідна формула має корегуватися наступним чином:

$$\Delta RB = I_p - I_n : J_m/km. \quad (2)$$

У разі переваги індикаторів з позитивним значенням результату здійснення екологоорієнтованої господарської діяльності підпадають під критерії RB, відповідні послуги мають попит на ринку та відповідають економіко-соціальним потребам місцевих громад, референтні показники використання природних ресурсів можна вважати еколого- допустимими та економічно обґрунтованими. У випадку переваги – з негативним значенням (ΔRB) – відповідний вид підприємницької діяльності має надмірний антропогенний вплив на природні ресурси, або ринок перевантажений послугами

аналогічного спрямування, місцеві громади не потребують розвитку такого напряму ведення господарської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про Державний Бюджет України» від 14.11.2019 № 294-IX // Відомості Верховної Ради України. 2020. № 5. Ст. 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>.

2. Andrew Leyshon, Dawn Burton, David Knights, Catrina Alferoff, Paola Signoretta. Towards an ecology of retail financial services: understanding the persistence of door-to-door credit and insurance providers. *Environment and Planning A*. 2004. Vol. 36. Pp. 625–645. URL: https://www.researchgate.net/profile/Andrew_Leyshon/publication/23539415_Towards_an_Ecology_of_Retail_Financial_Services_Understanding_the_Persistence_of_Door-to-Door_Credit_and_Insurance_Providers/links/53e8b63e0cf2fb7487244e93/TowardsEcology-of-Retail-Financial-Services-Understanding-the-Persistence-of-Door-to-Door-Credit-and-Insurance-Providers.pdf. <https://doi.org/10.1068/a3677>.

3. Kondoh S., Mishima N. Strategic decision-making method for eco-business planning. *CIRP Annals*. 2010. Vol. 59 (1). Pp. 41–44. URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0007850610000478>. <https://doi.org/10.1016/j.cirp.2010.03.046>.

4. Nakamura N., Mandai K., Fukushige S., Umeda Y. (2012) Proposal of a methodology for supporting generation of new eco-business ideas. Matsumoto M., Umeda Y., Masui K., Fukushige S. (eds) *Design for Innovative Value Towards a Sustainable Society*. Springer, Dordrecht. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-007-3010-6_86. https://doi.org/10.1007/978-94-007-3010-6_86.

5. Shinsuke Kondoh, Hitoshi Komoto, Yusuke Kishita, Nobuo Nakamura Toward a Pattern Language for Eco-Business Design *International Journal of Automation Technology*. Special Issue on Design and Manufacturing for Environmental Sustainability. 2014. Vol. 8 (5). Pp. 706–715. URL: https://www.jstage.jst.go.jp/article/ijat/8/5/8_706/_article/-char/ja <https://doi.org/10.20965/ijat.2014.p0706>.

НАПРЯМ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Бовкунов В. В.

студент

*Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ДЕМОГРАФІЧНИХ ФАКТОРІВ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН

У сучасному глобалізованому світі людські ресурси виступають одним із найвагоміших чинників економічного, політичного та інтелектуального розвитку будь-якої країни. Зміни в чисельності та структурі населення країни впливають на те, як її жителі працюють, живуть і старіють. Наразі існує чимало країн з розвиненою економікою і з ринком, що формується, де скорочується населення працездатного віку, яке в майбутньому повинно буде підтримувати зростаюче число пенсіонерів. Іншим країнам – в Африці та інших регіонах – необхідно буде створювати колосальну кількість нових робочих місць лише для того, щоб не відстати від темпів припливу молоді на ринок праці.

Зміни чисельності та структури населення через об'єктивний природний та механічний рух визначають масштаби національного виробництва. Тому демографічна стійкість країни – один із основних чинників економічного зростання.

Незважаючи на відсутність уніфікованого підходу до визначення самої категорії, дослідження теми демографії має певні тенденції у західній економічній науці. Так, С. Ананд та А.К. Сен розглядають множинну взаємозалежність людського розвитку та економічної стійкості, інтродукуючи специфічну категорію

етичного «універсалізму» у якості перманентного прагнення до неупередженості запитів між поколіннями певної громадськості, дійшли висновку про необхідність балансу між суспільною неупередженістю, стійким економічним розвитком, оптимальними пропорціями економічного зростання та вимогами сучасності. Наближаючись до визначення демографічної стійкості, вони не пропонують методики оцінювання впливу змін у чисельності та структурі суспільства на загальні пропорції та динаміку відтворювального процесу [2, с. 1]. А.Й. МакМайкл, С.Д. Батлер та С. Фолк пропонують концепцію «зверненої стійкості» у якості інтегральної проблематики, що поєднувала і вдосконалювала б заходи із соціально відповідального ведення бізнесу, захисту довкілля, підвищення якості життя та, на цій основі, зниження рівнів захворюваності і смертності, подовження середньої очікуваної та фактичної тривалості життя, зростання людського капіталу, розширення виробництва [6, с. 1919].

На основі визначень стійкості в економіці можна зробити висновок, що стійка господарська система задовольняє одночасно багатьом критеріям, зокрема: на макрорівні активно протидіє ймовірному деструктивному впливу екзогенних чинників, мімікрує та адаптується до змін зовнішнього середовища, не втрачаючи при цьому унікальності та ідентичності, пристосовуючись до прогресивних зовнішніх модифікацій, що потенційно здатні принести корисний ефект у перспективі; на мікрорівні підтримує оптимальні динамічні множинні співвідношення між елементами ендегенного середовища у відповідності до обраної стратегії розвитку та з урахуванням дії лагових ефектів; на мезорівні взаємодіє із аналогічними і суміжними комплементарними системами галузі та регіону; на універсальному рівні діалектично сприймає і визначає вектор розвитку глобальної економіки [1, с. 9].

Емпіричний досвід дозволяє виділити наступні властивості демографічно стійкої системи за умов глобалізаційних перетворень: автоматична елімінація деструктивного впливу екзогенних дестабілізуючих факторів (наприклад, еміграції осіб високої кваліфікації та імміграції некваліфікованих робітників і економічно неактивного

населення) шляхом використання вбудованих механізмів, інструментів та важелів виваженої соціальної, медичної, освітньої, фіскальної, міграційної та культурної політик; оперативне сприйняття значимих трансформацій структури суспільства з безумовним збереженням національної ідентичності, одночасне пристосування до прогресивних зовнішніх модифікацій, що здатні принести корисний ефект у перспективі; перманентна підтримка оптимальних або максимально наближених до таких динамічних множинних співвідношень між елементами ендogenous середовища згідно теорії соціальної стратифікації; залучення до світових процесів глобалізації та регіоналізації, участь у міжнародному поділі праці, обміні досвідом та технологіями; інерційність зміни чисельності та структури населення країни, що характеризується високою прогнозованістю.

Конвергенція демографії та економіки у потужний міждисциплінарний напрям відбулася у західному науковому дискурсі на межі 1970–1980-х рр. Й.Л. Саймон та Р. Гобін, вивчаючи відповідні соціально-демографічні та економічні взаємозалежності для країн, що розвиваються, ідентифікували лаговий ефект зростання народжуваності, оскільки результати суспільного виробництва, отримані наприкінці 1970-х рр., безпосередньо залежали від трудової діяльності осіб, що народилися значно раніше [7, с. 1920]. Вчені не змогли дійти однозначного висновку щодо впливу демографічної динаміки на економічне зростання у короткостроковому періоді, але висунули гіпотезу про існування такого зв'язку в довготривалій перспективі. Р.Б. Фріман та Д.Е. Блум відзначили, що країни зі співставними темпами економічного зростання можуть суттєво різнитися за показниками народжуваності і смертності, а це не дає однозначної відповіді на питання про характер впливу природного приросту населення на масштаби суспільного відтворення [3, с. 72].

А.С. Келлі та Р.М. Шмідт послідовно дослідили множинні взаємозалежності змін сукупної чисельності населення та темпів економічного росту у країнах з розвиненою та емерджентною економікою із метою ідентифікації базисних детермінант демо-

графічних змін [5, с. 548]. За результатами їх дослідження, до 1970-х рр. причинно-наслідкової залежності між вказаними змінними практично не відслідковувалося, проте, починаючи з 1980-х, виявилися дві протилежні тенденції:

а) для країн, що розвиваються, абсолютне зростання чисельності населення впливало на темпи росту макропоказників переважно негативно;

б) для економічно розвинених країн між зазначеними показниками міг існувати й позитивний зв'язок.

Й. Доладо, А. Горіа та А. Ічіно успішно інтегрували статистичну оцінку міграційних процесів до моделі довгострокового економічного зростання Соллоу-Свана [4, с. 223].

Для країн ОЕСР, протягом періоду 1960–1990 рр., внесок іммігрантів у накопичення людського капіталу виконував роль своєрідного компенсатора (принаймні, часткового) для негативного ефекту розрідження капіталу та змін у чисельності і структурі населення. Фон Хаген та У. Вальц, дослідивши міграційні процеси на моделі ендогенного розвитку для двох країн, дійшли висновку, що характер впливу механічного руху залежить від спеціалізації кожної із досліджуваних країн, а також від професійної підготовки та рівня компетентності мігрантів. П.Е. Робертсон, проаналізувавши міграційні процеси із застосуванням моделі Узави-Лукаса, довів, що притік низькокваліфікованих іммігрантів призводить до зниження темпів економічного розвитку.

Таким чином, демографічні зміни у країні нерозривно пов'язані з національним виробництвом. У сучасному економічному просторі кожна країна повинна вживати необхідні соціально-економічні заходи, які слугуватимуть передумовою розвинутих людських ресурсів. Лише у цьому разі її господарська система буде відповідати усім вимогам на макро-, мезо-, мікро- та універсальному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козловський С.В., Непиталюк А.В. Теоретичні аспекти демографічної стійкості. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/7742>.

2. Anand S., Sen A.K. (1996) Sustainable human development: concepts and priorities. *In ODS Discussion Paper Series*, no. 1.
3. Bloom D.E., Freeman R.B. (1988) Economic Development and the Timing and Components of Population Growth. *Journal of Policy Modeling*, vol. 10 (1), pp. 57–81.
4. Dolado J., Goría A., Ichino A. (1994) Immigration, human capital and growth in the Growth in LDCs. *Research in Population Economics*, vol. 2, pp. 215–234.
5. Kelley A.C., Schmidt R.M. (1995) Aggregate population and economic growth correlations: the role of the components of demographic change. *Demography*, vol. 32 (4), pp. 543–555.
6. McMichael A.J., Butler C.D., Folke C. (2003) New visions for addressing sustainability. *Science*, vol. 302 (5652), pp. 1919–1920.
7. Simon J.L., Gobin R. (1980) The Relationship between Population and Economic sustainability. *Science*, vol. 302 (5652), pp. 1919–1920.

НАПРЯМ 7. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Безкровний О. В.

доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Арестов О. О.

здобувач наукового ступеня доктора філософії

Довгаль О. Ю.

здобувач наукового ступеня доктора філософії

*Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

ДІЛЬНІСТЬ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Розвинуті країни, що мають більший ніж Україна досвід регулювання податкових відносин при ринковій економіці, виробили свої моделі побудови системи оподаткування, спеціальних контролюючих органів, встановили певний інститут відповідальності за порушення вимог законодавства у галузі оподаткування. Саме тому їх досвід є особливо корисним при розбудові вітчизняної системи податкових органів та підвищення їх функціональних можливостей в сфері податкового менеджменту.

Посилення податкового тягаря на платників податків, як зауважує Ю. Гладун викликало необхідність податкового планування, тобто планування комерційної та інвестиційної діяльності юридичних і фізичних осіб з ціллю мінімізації податкових платежів. Необхідність податкового планування закладається в самому податковому законодавстві, що передбачає різні податкові режими для різноманітних ситуацій, припускає будь-які методи обчислення податкової бази та пропонує платникам податків податкові пільги [2].

Податкове планування, на наш погляд, може бути досягнуто двома шляхами:

– використання всіх легальних можливостей зниження податкових платежів та перебудова своєї діяльності таким чином, щоб податкові зобов'язання, що виникають при цьому, були мінімальними (це легальний шлях мінімізації податків);

– приховування своєї діяльності і своїх доходів від податкових органів, не зупиняючись перед викривленням податкової звітності та пред'явленням хибних даних про свої дії та доходи (такі діяння є ухиленням від сплати податків).

З метою протистояння діям недобросовісних платників податків, порушення при оподаткуванні, законодавством багатьох країн, віднесені до податкових злочинів та проступків. Коло злочинних дій, пов'язаних із сплатою податків, у кожній конкретній країні відрізняється своїми особливостями. Слід зазначити, що кримінальні санкції за злочини в сфері оподаткування встановлюються не кримінальними кодексами, а нормами, які входять до податкового законодавства. Так, як зазначає В. Андрущенко в США, на рівні федерації відповідальність за злочини в сфері оподаткування регулюється Кодексом внутрішніх державних доходів 1954 року, у Франції – Загальним кодексом про податки 1950 року, у Німеччині – Положенням про податки 1977 року, а у Великобританії та Італії – окремими спеціальними законодавчими актами про податки [1].

Сплата податків в США, за твердженням О. Данілова, є обов'язком, з яким кожному потрібно рахуватися, тому що згідно з чинним законодавством навіть за неправильно заповнену податкову декларацію може бути накладено штраф до 1 тисячі доларів. Кожний американець зобов'язаний підрахувати всі свої прибутки за минулий рік, визначити за спеціальною таблицею суму податку, заповнити формуляр і відправити його разом з чеком на відповідну суму в податкове бюро. Контроль в Сполучених Штатах Америки за сплатою податків здійснює Служба внутрішніх доходів, яка організаційно входить до Міністерства фінансів. Особливістю цієї фіскальної служби є її подвійна природа, що впливає із

виконання різнорідних функцій – управління державними фінансами та правоохоронної функції [1].

Податкова система Німеччини характеризується, і в цьому ми поділяємо позицію О. Деменка, значним тиском на платників податків. Загальна кількість обов'язкових платежів, що стягуються в цій країні становить близько 50 різновидів, ставки податків є досить високими. В той же час Німеччина серед європейських країн виділяється особливою суворістю покарань за порушення податкового законодавства: штрафи, повторні штрафи, позбавлення волі на строк до 10 років. Кримінальне переслідування осіб, що скоїли податкові злочини, здійснюють фінансові органи, які мають статус правоохоронних і володіють тими самими повноваженнями, що й прокуратура [3].

Сучасна податкова система Італії характеризується чіткою структурою, уніфікацією правил обкладання та стягнення платежів в бюджет. Вона включає в себе систему прямих та непрямих податків з деяким превалюванням останніх. В Італії розкриттям і розслідуванням злочинів у галузі оподаткування поряд з поліцією та Корпусом карабінерів займається Фінансова гвардія, що структурно знаходиться в Міністерстві фінансів. Фінансова гвардія виконує одночасно функції податкової поліції, податкової інспекції, митних та прикордонних органів [4].

Цікавим з огляду на пошук дієвих напрямів оптимізації діяльності податкових органів в сфері податкового менеджменту є, за словами К. Проскуріної, досвід Швеції та Іспанії. Так, функції контролю за дотриманням податкового законодавства в Швеції виконують підрозділи Головного поліцейського управління. Розслідування податкових правопорушень та злочинів – сфера компетенції Служби фінансової розвідки у складі Головного поліцейського управління. Службу фінансової розвідки було утворено в 1993 році за ініціативою шведських банків, що були дуже зацікавлені в попередженні проникнення організованої злочинності в фінансове життя країни.

У свою чергу в Іспанії існує достатньо помірна система оподаткування, мінімізовані попереджувальні заходи, які гаран-

тують сплату обов'язкових платежів, що приваблює велику кількість закордонних компаній для заняття підприємницькою діяльністю на території Іспанії. Компенсується певний «лібералізм» фінансового та господарського законодавства функціонуванням високо професіонального податкового органу та застосуванням неймовірних розмірів штрафних санкцій (від 50 до 600 відсотків) за його порушення [5].

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду функціонування податкових систем і діяльності податкових органів має справити значний вплив на удосконалення організації та функціонування податкових органів в Україні. Для цього, в першу чергу, необхідно розширити використання в нашій державі зарубіжного досвіду щодо проведення ринкових реформ, наприклад – Польщі, Китаю; щодо діяльності контролюючих органів – Іспанії, де поряд з достатньо помірною системою оподаткування діє високопрофесійний податковий орган та застосовуються значні фінансові санкції тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.Л., Данілов О.Д. Податкові системи зарубіжних країн. Київ : Комп'ютерпрес, 2004. 240 с.
2. Гладун Ю. Податкова система України розвивається за світовими стандартами. *Вісник податкової служби України*. 2016. № 2. С. 5–7.
3. Деменко О.Є. Зарубіжний досвід адміністрування податків та можливості його використання в Україні. *Наше право*. 2013. № 7. С. 189–195. URL: http://Users/user/Nashp_2013_7_34.pdf (дата звернення 05.01.2021).
4. Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та в Україні. URL: <http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/> (дата звернення 10.01.2021).
5. Проскура К.П. Зарубіжний досвід організації податкового адміністрування *Економічний часопис – XXI*. 2012. № 7–8. С. 7. URL: <http://soskin.info/ea/2012/7-8/201212.html> (дата звернення 09.01.2021).

Безкровний О. В.
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Вовченко В. Д.
здобувач вищої освіти

Лашко Т. Б.
здобувач вищої освіти

*Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

У теоретичне розуміння податку вчені різних шкіл в усі часи вкладали різний зміст. Більшістю з них податки сприймаються як примусові стягнення у вигляді обов'язкових грошових платежів з фізичних та юридичних осіб, що вилучаються державою внаслідок її превалюючої влади для забезпечення колективних потреб суспільства. Але існували і полярні думки, згідно з якими оподаткування асоціюється з прямим захопленням державою приватного фонду чи майна, а податок трактується як легальне пограбування за санкцією влади.

З розвитком суспільства податкові форми постійно змінювалися, наближаючись до їх сучасного змісту. Незмінною залишилася глибинна сутність поняття «податок» – це процес усуспільнення частини індивідуальних доходів.

В Європі до XVI–XVII ст. розвинені податкові системи, як зазначає Ю. Кушнірук, були відсутні, а податкові платежі проводили у вигляді разових вилучень. Та коли населення все ж примирилося з податками і вони перетворилися в основне джерело державних доходів, відбувається формування перших податкових систем, що включали прямі і непрямі податки. Але держава все більше потребувала не тільки дієвої податкової системи, але й наукової теорії оподаткування [2].

Існування податкової системи в Україні тісно пов'язане з виникненням, формуванням і розвитком Київської Русі як держави.

Прообразом системи податкової служби того періоду вважалися князь, якому безпосередньо підпорядковувалися тіуни, посадники і волостителі. Тіунам, у свою чергу, були підпорядковані так звані ключники і данщики.

У другій половині XIV ст. до складу Великого князівства Литовського входило більшість українських земель, зокрема Волинь, Поділля, Київщина та Чернігівщина. У той час основну частину тримільйонного населення України становили вільні землероби, які володіли державною землею і були основними платниками податків, виконували тяглову та військову повинності. Селянські господарства, що сплачували податки, як свідчить Н. Нечай, називали «двір», «дворище», «дим», «лан» тощо. Загалом за цей період на території України було створено досить ефективну державну податкову систему. Головним об'єктом оподаткування була земля. Податки стягували як у натуральній, так і в грошовій формі [4].

Протягом XIV–XV ст. багато міст України здобули «магдебурзьке право» – самоврядування, в рамках якого міста очолювали магістрати, які збирали податки. На селянстві лежав увесь тягар сплати податків на користь держави, окремих феодалів, а також церковної десятини.

Податкова система Запорізької Січі, за висловом Д. Якушика, одночасно включала до свого складу: традиційні, характерні для нашого народу фіскальні інструменти з минущини; запозичені елементи; оригінальні, притаманні лише козацькій державі, дохідні статті. Система оподаткування формувалася під впливом тенденцій розвитку фіскальних інститутів за Києворуської, литовської та польської доби в Україні [3].

Здійснюючи свої багаточисельні реформи і перетворення, Петро I намагався максимально використати матеріальні, фінансові і людські ресурси України. На її територію починає поширюватися російське законодавство, вводиться російська податкова система. Податковий прес Російської імперії відчули на собі, в першу чергу, ті українські землі, що увійшли до її складу. Тільки населення

Київської губернії протягом 1714–1716 років сплачувало понад 40 видів податків.

На початку ХХ століття в Україні, як зауважує В. Литвиненко, відбулося суттєве реформування податкової системи України, яке мало на меті перекласти головний податковий тягар із селянства на буржуазію. Складовими цієї реформи були: введення майнового податку, податку на приріст майна, високі непрямі податки на предмети розкоші, а також реформування прибуткового податку [3].

Політичні трансформації, що в цей історичний відрізок часу, наклали свій відбиток на траєкторію розвитку податків в Україні. Зокрема з'являється усвідомлення потреби в переході від переважання одноразових зборів до регулярних податків. Кількість зборів було об'єднано в один, але загальні розміри різних податків, як правило, не співвідносилися з реальною економічною ситуацією та можливостями платників. Дещо пізніше, мав місце період, коли грошові податки не мали реального значення, що ознаменувалось заміною продрозверстки продподатком.

З початком Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років витрати бюджету Радянського Союзу небачено різко зросли, економіка країни була відразу переорієнтована на воєнні потреби. Це змушувало, за словами А. Соколовської уряд вводити нові податки, переглядати і змінювати існуючі. Якщо до війни податки з населення, що поступали в бюджет, становили 5%, то в воєнні роки вони вирости до 13% [5].

У післявоєнний період, у 50-тих роках ХХ століття, уряд впроваджує ряд заходів щодо зниження податків з фізичних осіб і деяких податків, що перекладалися в цінах на населення. Так, як свідчить В. Довгалюк були відмінені обов'язкові натуральні поставки продуктів. З метою зниження цін на послуги для населення було скасовано податок з нетоварних операцій. У цілому ж у післявоєнний період (до 1953 р.) податкова система в СРСР залишилася практично незмінною. Прибутковий податок займав центральне місце в системі податків періоду радянських часів [1].

Створення податкової системи України почалося відразу після проголошення незалежності. Історично склалося так, що формування оподаткування в Україні відбувалося без необхідного наукового обґрунтування, що призвело до виникнення багатьох проблем, вирішення яких здійснюється методом проб і помилок, а результатом такого становлення і розвитку є значне зниження ефективності роботи податкової системи і пригнічення вітчизняного виробництва.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що податки являють собою об'єктивне суспільне явище, і тому при побудові податкової системи потрібно виходити з реалій соціально-економічного стану країни, враховуючи, при цьому, рівень розвитку економіки, соціальної сфери, її зовнішню і внутрішню політику, традиції народу, географічне положення, кліматичні умови і безліч інших чинників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довгалюк В.І., Ярмоленко Ю.Ю. Податкова система : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 360 с.
2. Кушнірчук Ю.М. Еволюційний шлях розвитку податкової системи України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Вип. 22.8. С. 249–254.
3. Литвиненко Я.В. Якушик І.Д. Податкові системи зарубіжних країн : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2014. 208 с.
4. Нечай Н. В. Нариси з історії оподаткування. Київ : Вісник податкової служби, 2016. 144 с.
5. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. Київ : Знання-Прес, 2004. 454 с.

Безкровний О. В.
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Одновол Б. Л.
здобувач вищої освіти

Войтович Л. В.
здобувач вищої освіти

*Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ: НЕОБХІДНІСТЬ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ

Ефективне функціонування територіальних громад, здатних вирішувати проблеми розвитку місцевих територій неможливе без відповідного фінансового забезпечення бюджетів місцевого самоврядування. За рахунок бюджетів місцевих громад утримуються заклади освіти, охорони здоров'я, проводяться виплати з соціального захисту та соціального забезпечення сім'ям з дітьми, ветеранам війни та праці, іншим незахищеним верствам населення, утримуються будинки-інтернати, притулки, фінансуються молодіжні програми.

Місцеве оподаткування є невід'ємним та визначальним елементом місцевого самоврядування. Місцеві податки та збори для більшості зарубіжних країн, за твердженням А. Абрамової, – головне джерело наповнення місцевих бюджетів. Так, питома вага місцевих податків та зборів у загальній структурі місцевих бюджетів деяких зарубіжних країн становить 30 і більше відсотків. Наприклад питома вага місцевих податків у структурі місцевого бюджету Австрії становить 72%, Франції – 48%, Швеції – 66%, США – 51%, Данії – 46%, Німеччини – 43%, Норвегії – 37%, Великій Британії – 34%, Фінляндії – 31%. Що ж стосується України, то питома вага місцевих податків та зборів у загальній структурі місцевих бюджетів є незначною. Так, частка місцевих податків і зборів у дохідній частині місцевих бюджетів протягом

2005–2010 років була вкрай низькою і не досягала навіть 1% від загальної суми дохідної частини місцевих бюджетів [1].

Введений в дію Податковий кодекс України вніс суттєві зміни до системи місцевого оподаткування. Так, з 14 місцевих податків та зборів, визначених Законом України «Про систему оподаткування», на сьогодні діють лише два податки та два збори: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір [5].

Місцеві ради в межах повноважень, визначених цим кодексом, вирішують питання відповідно до вимог Податкового кодексу України щодо встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору. Установлення місцевих податків та зборів, непередбачених Податковим кодексом України, забороняється. Зарахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України.

До позитивних надбань Податкового кодексу України, за думкою Є. Кузькіна, слід віднести те, що більшість податків та зборів прив'язуються до прожиткового мінімуму, який змінюється декілька разів на рік відповідно до законів України про державний бюджет на поточний рік. Це, у свою чергу, дозволяє не лише збільшувати надходження від податків та зборів, але й обраховувати обсяг коштів у короткостроковому періоді і прогнозувати подальший розвиток економічної ситуації. Тобто система місцевого оподаткування в Україні не буде надто вразливою, оскільки не існуватиме тенденції неодолення запланованих надходжень від встановлених податків та зборів [4].

Однак незважаючи на суттєві зміни в місцевій системі оподаткування, питома вага місцевих податків та зборів у загальній структурі надходжень до місцевих бюджетів, і в цьому ми поділяємо позицію Н. Грапка та А. Жаворонок, все ще є незначною. Це обумовлено цілою низкою обставин: високими рівнем концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів; доміну-

ючою роллю доходів у структурі надходжень коштів до місцевого бюджету й низькою часткою закріплених за територіями податкових платежів; тенденцією до встановлення видатків униз по бюджетній системі без відповідного підкріплення дохідними джерелами, що призводить до дотаційності бюджету [2].

На сьогодні, незважаючи на численні зміни, що обумовлені прийняттям Податкового кодексу України, система адміністрування місцевих податків та зборів в Україні має ряд суттєвих недоліків. Так, до основних недоліків в адмініструванні місцевих податків та зборів, за словами В. Іваненка, належить: 1) незначна взаємодія щодо обміну інформацією з органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та контролюючими органами; 2) тривалий, складний і вартісний процес передачі прав на нерухоме майно та його реєстрацію; 3) відсутність системності в обліку нерухомості, несвоєчасність внесення змін у документацію єдиного Державного реєстру прав на нерухоме майно та відсутність правових документів на нерухомість, що сприяє безконтрольності у використанні нерухомості.

При цьому, на наш погляд, основними шляхами вдосконалення механізму адміністрування місцевих податків та зборів має бути налагодження співпраці з органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та контролюючими органами, щодо обміну інформацією. Для цього необхідно створити інформаційну систему, яка б дозволила обмінюватись інформацією в режимі он-лайн.

Підводячи підсумок, зауважимо, що реформування системи місцевих податків і зборів повинно здійснюватися для максимізації та стабілізації доходів місцевих бюджетів, урахування інтересів підприємства, регулювання дій ринкових механізмів та реалізації соціально справедливої фіскальної політики. Зростання обсягу місцевих податків і зборів необхідно не тільки через просте збільшення платників податків і розширення бази оподаткування, а й шляхом створення сприятливих умов для оподаткування. Дотримання цих вимог є запорукою створення міцної й стабільної системи місцевих податків і зборів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абрамова А.С., Грапко Н.В., Жаворонок А.В. Система адміністрування податків в Україні. *Фінансові дослідження*. 2016. № 1 (1). С. 6–12. URL: <http://fr.stu.cn.ua/tmppdf/12.pdf> (дата звернення 10.01.2021).
2. Грапко Н.В., Жаворонок А.В. Місцеве оподаткування в сучасних економічних умовах. *Економіка та суспільство*. 2017. № 9. С. 975–981. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal/168.pdf> (дата звернення 08.01.2021).
3. Іваненко В. Місце та роль місцевих податків і зборів у забезпеченні місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2018. № 4. С. 32–34.
4. Кузькін Є.Ю. Місцеве оподаткування як інструмент зміцнення власної дохідної бази місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2015. № 4. С. 34–47.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 09.01.2021).

Галамай Р. Я.
аспірант

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Важливою умовою розвитку податкової системи у період структурних трансформацій в системі місцевого самоврядування є сприяння інклюзивному місцевому розвитку, що вимагає стимулювання економічної і соціальної активності на місцевому рівні за рахунок ефективного використання ресурсів території для підвищення добробуту населення та рівного доступу до можливостей і соціальних послуг [1; 2; 5].

Серед основних принципів, на основі яких має відбуватися розвиток податкової системи, визначено передовсім загальність оподаткування, яким обґрунтовується обов'язковість сплати податків для кожної особи, яка є платником згідно положень

податкового законодавства, а також рівність платників перед законом і недопущення проявів податкової дискримінації

Як вірно зауважує Ясько І., рівність оподаткування реалізується за умови відповідності такому правилу: «рівні податки на однакові економічні можливості, виражені через величину доходу, обсяг споживання, вартість майна платника, повинні дати однакові наслідки, спричинені податковим тягарем» [4]. Тобто лише тоді, коли податки результуються однаковими економічними та соціальними наслідками для усіх платників, доцільно говорити про відповідність принципу рівності, справедливості оподаткування та політичну нейтральність податкової системи.

Важливим є принцип невідворотності настання відповідальності за порушення податкового законодавства. Враховуючи проблему високого рівня ухилення від сплати податків в Україні, дотримання цього принципу є одним з ключових у забезпеченні розвитку податкової системи. Водночас, як доповнюючий та обмежуючий, – принцип презумпції правомірності рішень платника податку – цей принцип діє у випадку неоднозначного трактування прав і обов'язків платника податку та органів ДФС положеннями нормативно-правових та законодавчих актів у сфері оподаткування, в результаті чого можливе прийняття рішення на користь кожної зі сторін.

В контексті забезпечення ефективності розвитку податкової системи немаловажним є принцип стабільності, який передбачає реалізацію на двох рівнях: 1) стабільність платника податку – передбачає пристосування платника до умов оподаткування, зокрема в напрямі найвигіднішого використання ресурсів та застосування здібностей; 2) стабільність податкового органу – передбачає формування чітких обґрунтованих механізмів стягнення податків, обліку та контролю в контексті взаємодії з платниками податків.

Принцип стабільності «супроводжується» принципом гнучкості податкової системи. Хоча часто їх розглядають з позиції взаємовиключення, для ефективного розвитку податкової

системи вони є швидше взаємодоповнюючі, адже формування стабільних та незмінних під впливом факторів розвитку економіки податків може результуватися диспропорціями та погіршенням економічної ситуації, а також порушенням інших принципів. Враховуючи роль податків не лише як джерела наповнення бюджетів, а й як чинників стимулювання економічного розвитку території та інвестицій, рівномірного розподілу податкового навантаження, умови встановлення та сплати податку мають змінюватися під впливом економічної ситуації. Тому доведено, що умовою стабільності податкової системи виступає гнучкість податкового механізму.

Серед основних принципів розвитку податкової системи варто виділити принципи відкритості інформації щодо оподаткування та доступності. Дотримання цих принципів про формуванні чи реформуванні податкової системи виступає запорукою її раціональності та ефективності, оскільки дотримання цих принципів забезпечить необхідний постійних взаємозв'язок системи оподаткування з платником податку та сприятиме розвитку податкової системи в напрямі взаємодії усіх елементів та суб'єктів оподаткування.

Окрім принципів, на основі яких відбувається формування та розвиток податкової системи, варто зауважити необхідність врахування принципів розвитку місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Розвиток податкової системи в контексті підвищення фінансової спроможності місцевого самоврядування має відбуватися на засадах поєднання цих принципів.

Першочергово в цьому контексті варто виділити принцип субсидіарності, який ґрунтується на твердженні, що прийняття рішення щодо конкретного питання потрібно приймати на тому рівні управління, на якому таке питання виникає; відповідно і надання публічних послуг має здійснюватися органами того рівня, що максимально наближений до споживачів. Таким чином, принцип субсидіарності передбачає формування владної вертикалі знизу до верху та лежить в основі організації публічного управління на засадах децентралізації. Оскільки

реформа місцевого самоврядування в Україні здійснюється на основі децентралізації, новий підхід до розвитку податкової системи в цьому контексті має ґрунтуватися на перерозподілі та реалізації адміністративних та управлінських повноважень і ресурсної бази з одночасним відходом від ієрархічної системи управління до забезпечення високого рівня самостійності місцевого самоврядування та організації хоча і обмеженої, проте ефективної системи контролю та нагляду за діяльністю таких органів.

Серед інших принципів, на основі яких має відбуватися розвиток місцевого самоврядування, варто виділити такі: гласності (принцип, який передбачає відкритість і прозорість діяльності органів управління), компліментарності (принцип, який ґрунтується на основі взаємодоповнюваності управлінських дій суб'єктів внутрішнього середовища впливом суб'єктів зовнішнього впливу), транспарентності влади та соціальної відносності (втілення принципів потребує забезпечення однакових умов для усіх суб'єктів економіки), самостійності (принцип, який передбачає закріплення за органом місцевого самоврядування відповідних повноважень і джерел доходів бюджету), єдності (передбачено розвиток території на засадах спільної для усіх правової бази, бюджетних норм та правил оподаткування, єдиної соціальної та економічної політики, визначеними напрямками взаємодії бюджетів різних рівнів) [3].

Досліджуючи питання розвитку податкової системи в напрямі посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування, варто акцентувати на необхідності ефективного акумулювання фінансових ресурсів за рахунок управлінської діяльності. Враховуючи наявність численних факторів впливу на особливості мобілізації податкових надходжень до місцевих бюджетів, вибір інструментів оподаткування має відбуватися з урахуванням ключових орієнтирів, за умови дотримання яких і формується ефективна система оподаткування на рівні місцевого самоврядування. До таких орієнтирів слід віднести: економічну ефективність – критерій, за умови врахування якого на території

стягнення податку не відбувається викривлення поведінки суб'єктів економіки – платників податку внаслідок додаткових фінансових втрат від його сплати, тобто сплата податку відбувається за умов, які є допустимими для платника та не мають негативного впливу на його життєдіяльність та фінансову спроможність; соціальну справедливість – критерій, розглядати який в контексті встановлення податків варто у вертикальному і горизонтальному вимірі, що передбачає, по-перше, врахування платоспроможності платника податку при визначенні суми податку до сплати, по-друге, забезпечення горизонтальної рівності при сплаті податків однаковими за більшістю характеристик платниками; повнота акумулювання – критерій, який передбачає врахування усіх чинників забезпечення повної сплати податку та максимізації суми надходження від його справляння; системна стабільність – критерій, яким обумовлено необхідність формування податкової системи на засадах стабільності та постійності з можливістю внесення змін лише у випадку необхідної реакції на зовнішні виклики; прозорість та простота – критерій, який вимагає ефективного та постійного каналу інформації між суб'єктами оподаткування, а також формування системи адміністрування податку на основі чітко встановлених правил і норм, забезпечення яких дасть можливість платникам передбачити наслідки прийнятих ними податкових рішень.

Розвиток податкової системи в контексті посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування у нинішніх реаліях державотворення має будуватися і змінюватися в комплексі зі структурними реформами, зміною територіальної організації влади та децентралізацією, корелюватися з бюджетною видатковою політикою та спрямовуватися на збалансування бюджету у довгостроковій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рибак С.О., Гончаревич Л.Г. Податкова система: системо формуючий детермінант розвитку країни. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2010. № 3 (50). С. 76–85.

2. Тарангул Л.Л. Податкова політика та економічний розвиток регіонів: теорія, методологія, практика : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.04.01. Ін-т екон. прогнозування. Київ, 2003. 32 с.

3. Тарангул Л.Л. Оподаткування та регіональний розвиток (теорія і практика): монографія. Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. 286 с.

4. Ясько І.В. Принципи оподаткування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 824. С. 135–139.

5. Ярьсько Н. Податкова реформа: популізм, соціалізм чи реалізм. *Дзеркало тижня*. 7 листопада 2015. С. 8.

Західна О. Р.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового менеджменту

Тишковець М. М.

студент

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

АНАЛІЗ БЮДЖЕТНИХ ВИТРАТ НА ОСВІТУ

Видатки державного бюджету відіграють одну з найважливіших ролей у розвитку держави та суспільства. Вони є підґрунтям для забезпечення економічних, соціальних, адміністративних, культурних та інших програм, створення загальних умов розвитку ринкових відносин, збільшення обсягів кредитування юридичних і фізичних осіб, розвитку міжнародних відносин та інших важливих напрямів діяльності.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, видатки бюджету – це кошти, що спрямовується на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [1].

Кожна розвинена держава повинна виділяти значну частину видатків власного бюджету саме на забезпечення освітою власних громадян, адже освічені співвітчизники сприяють прискоренню соціально-економічного розвитку суспільства та країни в цілому. Тому проаналізуємо бюджетні витрати на сектор освіти в Україні.

Основним джерелом видатків на освіту в нашій країні є державний і місцеві бюджети. Бюджетні видатки на освіту направляються на фінансування: дошкільної освіти; загальної середньої освіти; професійно-технічної освіти; вищої освіти; післядипломної освіти; позашкільної освіти та заходів із позашкільної роботи з дітьми; програм матеріального забезпечення навчальних закладів; фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері освіти; інших закладів та заходів у сфері освіти [2].

Згідно даних Міністерстві фінансів України за останні 5 років темп зростання видатків зведеного бюджету України на освіту збільшився приблизно в 2 рази (табл. 1).

На основі даної таблиці можна також сказати, що частка видатків місцевих бюджетів на освіту у відповідних видатках зведеного бюджету України за останні 5 років зросла на 4,8%. Видатки на освіту з місцевих бюджетів зросли за цей же період на 103 094 млн грн. Варто звернути увагу і на те, що в 2018–2019 роках саме із місцевих бюджетів було здійснено найбільше видатків на освіту, що пояснюється прийняттям закону щодо децентралізації влади, що в свою чергу сприяло передачі певних повноважень на місцевий рівень.

Незважаючи на збільшення бюджетних видатків на освіту, ефективність їх використання була і залишається дуже низькою. Понад 70 % цих коштів все ще спрямовуються не на освітні потреби, а на зарплату та комунальні платежі.

Слід зауважити, що змінюється й відсоток видатків на освіту відповідно до валового внутрішнього продукту. У 2019 році видатки на освіту склали 6% ВВП. Однак, у статті 78 Закону України «Про освіту» зазначено, що «Держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше, ніж 7 відсотків валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством» [4]. Як бачимо, тенденція останніх років вказує на те, що ця норма виконується не повністю.

**Динаміка видатків зведеного бюджету України на освіту
в 2015–2019 рр.**

Показники	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП, млн. грн	1 988 544,0	2 383 182,0	2 982 900,0	3 332 300,0	3 974 564,0
Видатки на освіту – зведений бюджет, млн. грн	114193,5	129437,7	177915,8	210032,3	238758,7
% до ВВП	5,7	5,4	6,0	6,3	6,0
Видатки на освіту – державний бюджет, млн. грн	30185,7	34826,5	41297,3	44324,3	51656,6
Видатки на освіту – місцеві бюджети, млн. грн	84007,8	94611,2	136618,5	165 708,0	187 102,1
Частка видатків місцевих бюджетів на освіту у відповідних видатках зведеного бюджету, %	73,6	73,1	76,8	78,9	78,4

Джерело: складено на основі [3]

Витрати державного бюджету на освіту у 2020 році були передбачені проектом закону про держбюджет у сумі 136,4 млрд. грн., що на 7,7 млрд. грн. більше, ніж у 2019-му. Також у Міністерстві фінансів зазначили, що 300 млн. грн. із цієї суми вперше планують скерувати на розвиток закладів вищої освіти [3]. Проте станом на 1 листопада 2020 року фактичні видатки на освіту становлять лише 40,5 млрд. грн, що пов'язано перш за все із

запровадженням карантинних заходів та виходом більшості навчальних закладів на дистанційне навчання. Це дало можливість майже повністю виключити з розряду видатків на освіту комунальні платежі, на які припадала найбільша частка видаткових бюджетних коштів.

У Держбюджеті на 2021 рік Міністерству освіти і науки України передбачені видатки обсягом 139,5 млрд грн, що на 26,6 млрд грн більше, ніж було заплановано у 2020 році. В основному це кошти на збільшення заробітної плати з 1 січня на 20% та з 1 грудня 2021 року – на 8,4%. Також передбачено нову субвенцію обсягом 1 млрд грн на заходи, спрямовані на боротьбу з гострою респіраторною хворобою COVID-19 та її наслідками під час навчального процесу в закладах освіти [5].

Отже, видатки на освіту в Україні протягом декількох останніх років постійно росли. Не зважаючи на це, ефективність їх використання залишається дуже низькою, адже більшість бюджетних видатків на освіту йдуть на комунальні платежі та зарплату працівникам. До того ж співвідношення видатків на освіту та ВВП країни дає зрозуміти наскільки мізерними вони є. Збільшення видатків на освіту можливе лише в разі збільшення ВВП країни або за допомогою збільшення за рахунок зменшення інших видатків у країні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 24.12.2020).
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Видатки на освіту. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education> (дата звернення 24.12.2020).
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення 24.12.2020).
4. Видатки зведеного бюджету на освіту за 5 років зросли удвічі. *Освіта*. 2019. URL: <https://auc.org.ua/novyna/vydatky-zvedenogo-byudzhetu-na-osvitu-za-5-rokiv-zrosly-udvichi> (дата звернення 24.12.2020).
5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Бюджет МОН на 2021 рік: майже 140 млрд грн для розвитку освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/byudzhhet-mon-na-2021-rik-majzhe-140-mlrd-grn-dlya-rozvitku-osviti-i-nauki> (дата звернення 24.12.2020).

Тонюк Ю. В.

студентка

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ

В умовах сьогодення ринок цінних паперів в Україні розвивається з кожним днем і розширює сферу своїх інвестиційних можливостей. Проблема аналізу фондового ринку транзитивної економіки має важливе теоретичне й практичне значення. Фондовий ринок може стабільно функціонувати тільки тоді, коли вільні кошти легко перетворюються в цінні папери і на них відповідно формуються попит та пропозиція. Надлишки грошей, що утворюються на підприємствах та в організаціях, використовуються ними, у першу чергу, для внутрішніх інвестицій. Традиційно основним джерелом коштів, які можуть функціонувати на ринку цінних паперів, вважаються заощадження населення.

Для успішного функціонування фондового ринку необхідна наявність наступних передумов, а саме: свобода переміщення капіталу; забезпечення ліквідності цінних паперів, наявність розвинутої інфраструктури фондового ринку, чітка специфікація прав власності, інформаційна прозорість ринку; макроекономічна стабільність; високий рівень довіри до держави, її інституцій, а також між суб'єктами господарювання.

Слід відмітити, що існує ціла низка проблемних факторів, які негативно впливають на розвиток вітчизняного фондового ринку. До них, зокрема, належать:

– низький рівень захисту прав власників і покупців цінних паперів;

– недосконалість чинного законодавства України з питань захисту власності, що призводить до виникнення численних конфліктних ситуацій між учасниками ринків цінних паперів, які дуже складно і довго розглядаються в судових органах, що

призводить до зниження активності фінансових операцій на ринках цінних паперів;

- низький рівень нормативного та інформаційного забезпечення учасників ринків цінних паперів, що за відсутності відповідних законів з питань захисту інтересів власників цінних паперів призводить до нецивілізованих механізмів їх обігу – можливості існування тіньових фінансових операцій з цінними паперами;

- відсутність рівних умов для всіх реальних і потенційних учасників фондового ринку щодо операцій, пов'язаних із купівлею і продажем цінних паперів;

- не розробленість організаційних та фінансових механізмів, дія яких має забезпечувати прозоре та справедливе ціноутворення;

- обмеженість асортименту цінних паперів, які реально використовуються на вітчизняних ринках цінних паперів, порівняно з аналогічними ринками розвинутих держав;

- відсутність відкритих вторинних ринків цінних паперів, на яких має відбуватись масовий рух цінних паперів тощо [4, с. 136].

Негативність дії зазначених факторів проявляється в тому, що вітчизняні ринки цінних паперів не мають можливості розвиватись відповідно до реальних потреб підприємців і населення. Вітчизняні ринки цінних паперів залишаються закритими для більшості дрібних учасників цінних паперів та непрозорими для вітчизняних і зарубіжних інвесторів, що безпосередньо впливає на зниження інвестиційної активності в державі.

На сучасному етапі господарювання важливого значення набуває тенденція до підвищення надійності фондового ринку і рівня довіри до нього масових інвесторів, що, особливо важливо для України. Ця тенденція потребує високого рівня організації фондового ринку і посилення державного контролю за ним. Держава не повинна допускати втрат вкладень в цінні папери юридичними і фізичними особами внаслідок катаклізмів і шахрайств з боку фінансових посередників. Крім цього, посилення організованості на фондовому ринку дає можливість державі реалізовувати свою фіскальну політику, підвищуючи базу

оподаткування, що приводить до збільшення розміру податкових надходжень від учасників фондового ринку .

Для забезпечення стабільного розвитку ринку цінних паперів в Україні головною метою, повинно стати залучення інвестиційних ресурсів для спрямування їх на оновлення виробничого потенціалу та забезпечення подальшого зростання виробництва. Цього можна досягти шляхом вирішення наступних завдань, а саме:

- залучення через фондовий ринок інвестицій в реальний сектор економіки в обсягах, які б забезпечували його потреби (на рівні розширеного відтворення), хоча на даному етапі економічною розвитку держави, швидше треба вирішувати не суто інвестиційні питання, пов'язані з наступними грошовими виплатами, а більшу увагу приділяти інноваційним проектам, що сприяли б підвищенню ринкової капіталізації за умов зниження рівня ризиків;

- сприяння зростанню питомої ваги корпоративних цінних паперів, розвиток ринків нових фінансових інструментів, зокрема інноваційного ринку деривативів;

- підвищення ролі внутрішніх інвесторів – громадян та реституційних інвесторів (пенсійних та інвестиційних фондів, страхових компаній тощо);

- подолання домінування неорганізованого ринку над організованим, виведення організованого ринку на провідні позиції;

- створення нормальних умов для реалізації національних інвестиційних можливостей і сприяння залученню зовнішніх інвестицій;

- зосередження торгівлі цінними паперами підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави та підприємств-монополістів на фондових біржах;

- формування реальних цін під впливом попиту та пропозиції цінних паперів, вільного від маніпулювання;

- забезпечення ефективної системи захисту прав та законних інтересів інвесторів шляхом гарантованого виконання угод, а також закріплення і обліку прав власності щодо цінних паперів;

– створення загально-економічних передумов для підвищення конкурентоспроможності фондового ринку України з подальшою цивілізованою його інтеграцією на міжнародні ринки капіталу;

– узгодження грошово-кредитної, валютної і бюджетно-податкової політики держави з метою комплексного розвитку фінансового ринку України [5, с. 33].

Таким чином, актуальною є проблема оптимізації діяльності формалізованого ринку цінних паперів відповідно до реальних потреб національної економіки. Аналіз звітних даних Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку показує що український фондовий ринок має тенденцію до зниження у зв'язку з фінансовою кризою. Необхідно акцентувати увагу державної влади на пріоритетний розвиток первинного ринку цінних паперів, а саме насамперед необхідно розвинути ринок облігацій перспективних компаній з інноваційною спрямованістю, але під жорстким контролем держави. А також важливо підвищити обізнаність населення про необхідність та спосіб залучення заощаджених ними коштів в економіку країни через фондовий ринок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

2. Стратегічний план діяльності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку як головного розпорядника бюджетних коштів на 2020–2022 рр. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/document/=1066709>.

3. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku>.

4. Савицька О.І. Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України / О.І. Савицька, А.А. Фурсова // Економіка і регіон. – 2015. – № 2. – С. 136–138.

5. Тимчишин Л.В. Основні проблеми розвитку фондового ринку в Україні / Л.В. Тимчишин // Економіка та держава. – 2014. – № 4. – С. 28–34.

6. Шкодінa І.В. Динаміка розвитку фондового ринку України / І.В. Шкодінa // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С. 214–221.

НАПРЯМ 8. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Бабінська С. Я.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри обліку та аналізу

*Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК СУПУТНІХ ТОВАРІВ НА АВТОЗАПРАВНИХ СТАНЦІЯХ

Автозаправки давно перестали бути виключно джерелом палива для автомобіля. Їх успішно використовують для роздрібної торгівлі супутніми товарами, і, як підтверджує статистика, до 70% прибутку власники АЗС (АЗС – автозаправні станції) отримують саме завдяки магазинам. За своєю якістю супутня продукція відповідає усім вимогам та стандартам і призначена для подальшої переробки або ж для подальшого продажу.

Відповідно до проведених опитувань, 85% вітчизняних автолюбителів вважають наявність магазину у АЗС суттєвою перевагою. Такий формат роздрібної торгівлі активно освоюється вітчизняними підприємцями, проте головним фактором є правильно організована торгівля. Оскільки автозаправні станції є локацією, де кожного дня проходить великий потік людей, а відповідно і шанси знайти свого покупця досить високі. Дослідження показують, що понад 60% людей хоча б один раз відвідували магазин біля заправок.

Зазвичай існує три основні товарні групи на автозаправних станціях [1]:

– товари імпульсного попиту (товари, які задовольняють потребу відразу після покупки). До товарів імпульсного попиту належать жуйки, шоколадні батончики, цукерки та інші солодощі в

невеликому упакуванні, печиво, тістечка та інша свіжа випічка, готова їжа, чіпси, солодкі газовані напої;

– товари для автомобіля (на них припадає до третини асортименту);

– продукти за якими не хочеться окремо йти в супермаркет – наприклад, хліб, молоко, йогурт;

– асортимент кафетерію.

Найчастіше купують різноманітні снеки, випічку напої, тютюнові вироби, гарячу їжу і все, що можна забрати і відразу споживати: булочки, бутерброди, напої, морозиво тощо. Асортимент мінімаркетів при АЗС приблизно на 80% складається з товарів імпульсного попиту і негайного споживання. Відповідно і ціни в автозаправних магазинах вище, ніж в супер- або гіпермаркетах, оскільки покупці готові платити за зручність швидких та імпульсних покупок.

Для автозаправок асортимент підбирається особливо ретельно, оскільки існує певне обмеження щодо торгових і складських площ. Основним критерієм при виборі магазину на автозаправних станціях є зручність розташування, співвідношення ціни і якості бензину, чистота і гігієна магазину.

Оскільки, супутня продукція виникає у процесі виробництва основної продукції, при цьому додаткових витрат не виникає, тому при веденні бухгалтерського обліку вартість супутньої продукції окремо не калькулюють. Виходячи з цього, то і всі витрати на виготовлення супутньої продукції акумулюють за дебетом рахунку 23 «Виробництво». Щодо вартості закінченої виробництвом супутньої продукції, то її списують з кредиту рахунку 23 у дебет таких рахунків: **26 «Готова продукція»** – за справедливою вартістю такої продукції – у випадку її подальшої реалізації; **20 «Виробничі запаси»**, **23 «Виробництво»**, **25 «Напів-фабрикати»** – за оцінкою вартості можливого використання – у випадку «внутрішнього» використання такої продукції на самому підприємстві.

Отже, продаж правильно підібраних супутніх товарів і послуг на автозаправних станціях є досить перспективним напрямом, який

буде актуальним навіть за умови падіння попиту на бензин чи загального зниження купівельної спроможності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шалева О.І. Мерчандайзингові технології стимулювання імпульсних покупок у роздрібній торгівлі / О.І. Шалева // Підприємництво і торгівля. – 2018. – Вип. 23. – С. 144–149.

НАПРЯМ 9. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Койбічук В. В.

кандидат економічних наук, доцент,
старший викладач кафедри економічної кібернетики

Кочережченко Р. Д.

студент

*Сумський державний університет
м. Суми, Україна*

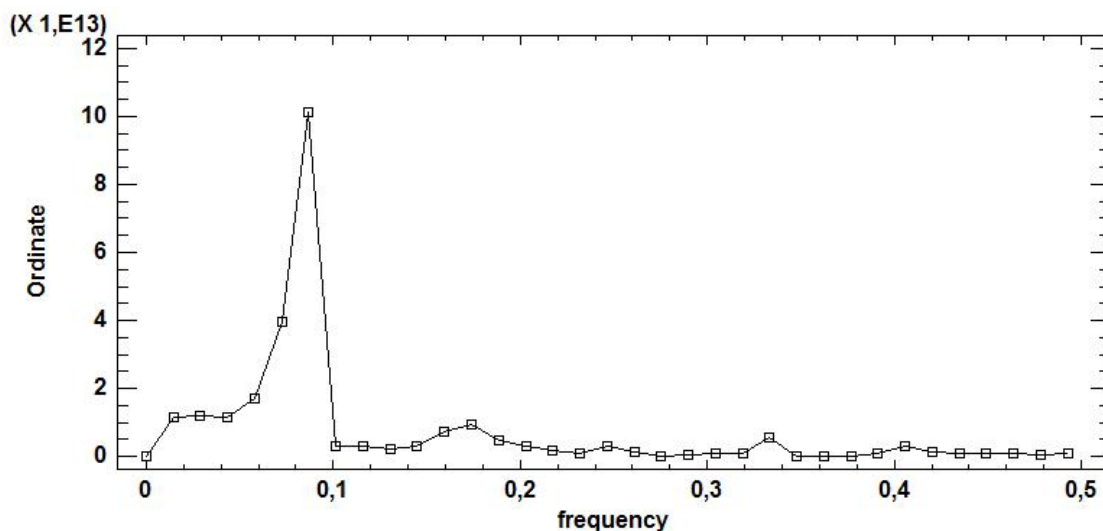
ПРЕДИКТИВНА АНАЛІТИКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В РОЗРІЗІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Нагальною та важливою проблемою сьогодення є вивчення впливу Covid-19 на стабільність та розвиток напрямків діяльності суб'єктів господарювання країни, особливо в розрізі аспектів міжнародної економіки. В межах дослідження запропоновано розглянути галузь туризму, а також тенденції щодо її розвитку в популярних країнах Європейського Союзу, а саме в Німеччині, Італії, Болгарії та Франції. Етапи прогнозування: інструменти описової статистики, згладжування часових рядів, сезонна декомпозиція, розробка прогнозу. В якості первинної статистичної інформації використано базу даних Євростату [1]. Вибірку для дослідження сформовано за період з січня 2014 року по квітень 2020 року. Розрахунки проводились у прикладній комп'ютерній програмі Statgraphics Centurion [2].

Для всіх досліджуваних країн результати описової статистики такі: часові ряди є не стаціонарними, що свідчить про наявність прогнозової моделі, яку необхідно ідентифікувати.

Для визначення характеристик циклічних коливань використано періодограми (рис. 1). Так, наприклад, графік періодограми

досліджуваної країни Німеччини (рис. 1) описує кількість циклічних коливань: якщо на графіку є різкі викиди, це свідчить про наявність циклічності.

Рис. 1. Періодограма (Німеччина – країна дослідження)

Наступним етапом аналізу є згладжування часових рядів. Згладжування дозволяє позбутися ряду різких викидів і продемонструвати основну тенденцію. В результаті згладжування, проведеного методом «рухомого середнього» отримано візуальну інтерпретацію, на підґрунті чого можна зробити припущення про майбутню модель прогнозу.

Безпосередня розробка прогнозу для досліджуваних країн здійснювалась за допомогою процедури Forecast/User-Specified Model програми Statgraphics Centurion.

Слід підкреслити, що основним питанням у розробці прогнозних моделей є їх адекватність. Перше, на що слід звернути увагу, – це автокореляція залишків. Залишки повинні бути випадковими. Якщо це не так, тоді значення функції автокореляції вийдуть за межі довірчих інтервалів. Далі потрібно побудувати адекватну модель на основі значень помилок моделі (чим менша помилка, тим краща модель) та результатів проходження моделі різних тестів. Для Німеччини ця інформація представлена в таблицях 1–2.

Таблиця 1

Прогнозні моделі

Model	RMSE	MAE	MAPE	ME	MPE
(A)	1,3142E6	1,01137E6	17,5114	-2,87614E-10	-2,78132
(B)	1,93868E6	1,51087E6	26,1343	-1910,87	-9,24693
(C)	1,68303E6	1,44964E6	24,2087	-22557,4	-5,78103
(D)	1,24469E6	957839,	16,3156	-19413,7	-3,2365
(E)	2,03597E6	1,74447E6	28,3785	-79689,3	-9,01905

Таблиця 2

Перевірка моделей на адекватність

Модель	RMSE	RUNS	RUNM	AUTO	MEAN	VAR
(A)	1,3142E6	OK	OK	OK	OK	OK
(B)	1,93868E6	***	***	***	OK	OK
(C)	1,68303E6	**	***	***	OK	OK
(D)	1,24469E6	*	OK	***	OK	OK
(E)	2,03597E6	***	***	***	OK	OK

У таблиці 2 описаний тип моделей та результати випробувань: модель (A) – модель випадкового блукання; модель (B) – модель лінійного тренду; (C) – модель експоненціального згладжування; модель (D) – модель згладжування Брауна; модель (E) – модель згладжування Вінтера; OK – модель відповідає аналітичним умовам тесту; * – модель відповідає умовам тесту на рівні вище середнього; ** – модель відповідає умовам тесту на середньому рівні; *** – модель майже не відповідає аналітичним умовам тесту щодо статистичної якості та адекватності.

В результаті дослідження виявлено, що найкращою моделлю для країни дослідження Німеччини є модель випадкового блукання (A), на підґрунті якої можна зробити висновок, що протягом наступних двох років у Німеччині відбудеться значне скорочення туристів. Аналогічні розрахунки були проведені та розроблені відповідні математичні моделі для Болгарії, Франції та Італії. Для всіх країн спостерігається негативна тенденція розвитку туристичної галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. COVID-19: статистична база даних країн ЄС. Available at:
<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

2. Statgraphics. Data Analysis Solution. Available at:
<https://www.statgraphics.com>.

НОТАТКИ

Наукове видання

**ПРОГНОЗУВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

16 січня 2021 року, м. Одеса

Збірник тез наукових робіт учасників
Всеукраїнської науково-практичної конференції

Підписано до друку 18.01.2021. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 5,12. Замовлення № 0121-12. Ціна договірна.

Віддруковано з готового оригінал-макета.

Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 100 прим.

Надруковано у поліграфічному центрі:
ГО «Центр економічних досліджень та розвитку»
м. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 17
+38 066 649 13 14